

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

Нечипорук Л. В.

ФІНАНСОВА СИСТЕМА
навчально-методичний посібник

Харків
2020

0

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

Нечипорук Л. В.

ФІНАНСОВА СИСТЕМА

навчально-методичний посібник

для студентів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-економіка»
фінансово-правового факультету
Статус дисципліни – обов'язкова
Рік набору – 2018, 2019

**Харків
2020**

Нечипорук Л. В. Фінансова система: навчально-методичний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнес-економіка» фінансово-правового факультету. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 117 с.

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (протокол № 4 від 15.07.2020 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2020

ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ І ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Мета навчальної дисципліни – формування базових знань із теорії фінансів, засвоєння основ й закономірностей функціонування складових фінансової системи.

Під час викладання дисципліни передбачається вирішення таких завдань:

- формування у студентів системи теоретичних знань щодо становлення та розвитку фінансової науки;
- опанування інструментарію фінансового аналізу;
- оволодіння науковими підходами, практичними методами та прийомами фінансової науки;
- формування теоретичних знань і нбуття здатності до оптимізації бюджетів фінансових ресурсів суб'єктів економіки;
- розвиток умінь із обґрунтування засад функціонування національної фінансової системи;
- формування системи теоретичних знань окремих сфер і ланок фінансової системи;
- засвоєння основи функціонування фінансового механізму, змісту і призначення фінансів суб'єктів господарювання, міжнародних фінансів, фінансового і страхового ринків;
- набуття умінь із визначення сутності податків, податкової політики і податкової системи держави;
- оволодіння засадами функціонування державних фінансів і таких їх складових, як бюджет, державні цільові фонди, державний кредит;
- усвідомлення необхідності розроблення й реалізації оптимальної фінансової поведінки суб'єктів господарювання в умовах обмежених ресурсів.

При проведенні практичних занять студенти мають набути навичок аналізу основних тенденцій розвитку фінансових відносин та їх особливостей у сфері державних фінансів і фінансів суб'єктів господарювання.

Кращій підготовці до занять і більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу сприяє виконання завдань для

самостійної роботи, що передбачає формулювання відповідей на теоретичні й дискусійні запитання, опрацювання рекомендованої літератури.

Студенти заочної форми навчання на практичних заняттях розглядатимуть три теми:

4. Фінансова політика

1. Мета і завдання фінансової політики.
2. Напрями й типи фінансової політики.
3. Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин.

4. Складові системи управління фінансами. Завдання й функції органів фінансового апарату.

6. Фінансові ресурси домогосподарств та їх використання

1. Фінансові ресурси домогосподарств.
2. Фінансові рішення домогосподарств щодо розміщення доходів.

3. Обов'язкові платежі домогосподарств і поточні й капітальні витрати на споживання.

4. Грошові заощадження. Чинники, що впливають на ощадну активність домогосподарств.

8. Податки. Податкова система

1. Податки. Податкова система. Податкові відносини. Принципи оподаткування.

2. Прямі й непрямі податки.

3. Державні податки. Місцеві податки і збори.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Тема 1.1. Історія виникнення фінансів

П л а н

1. Фінанси як історична категорія.
2. Передумови виникнення і розвитку фінансів.
3. Фінанси як економічна, грошова, розподільча і ресурсоутворююча категорія. Ознаки фінансів.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте передумови виникнення фінансів (з використання джерел 1, 2 зі списку рекомендованої літератури).

2. З'ясуйте сутність історичного розвитку терміна “фінанси”? Визначте головні історичні передумови запровадження терміна “фінанси” (з використання джерел 1, 2 з списку рекомендованої літератури).

3. Доповніть текстове завдання пропущеними словами.

а) Фінанси визначають як ..., що виникають із приводу ... валового внутрішнього продукту, а в певних умовах і національного багатства з метою... для забезпечення розширеного відтворення та задоволення суспільних потреб;

б) доходи як фінансова категорія являють собою частину ... між різними суб'єктами з приводу формування

Запитання для самоконтролю

Фінанси – це історична категорія?

Назвіть передумови виникнення фінансів?

Вкажіть ознаки фінансів як економічної категорії.

Чи слід розглядати фінанси як розподільчу і ресурсотворюючу категорію?

Коли виникла економічна категорія «фінанси»?

Якими властивостями характеризуються фінанси в сучасних умовах?

Як вплинув перехід суспільства на товарно-грошові відносини на розвиток фінансів як економічної категорії?

Тема 1.2. Економічний зміст фінансів

П л а н

1. Фінансові ресурси: сутність і класифікація.
2. Функції фінансів.
3. Специфіка фінансових категорій. Базові фінансові категорії.

Практичні завдання

4. *Доповніть текстове завдання пропущеними словами.*

а) Фінансові відносини – це ... відносин, які пов'язані з ... формуванням і використанням централізованих й ... для задоволення суспільних, колективних й індивідуальних потреб;

б) Фінанси є продуктом еволюції суспільних відносин, продуктом..., а тому є історичною категорією.

5. *Замість пропусків вставте слова.*

а) Фінансові ресурси – це ..., які створюються у процесі розподілу, перерозподілу й використання ... та зосереджені у відповідних фондах або у не фондовій формі;

б) Витрати як фінансова категорія являють собою частину ... між різними суб'єктами з приводу використання ...;

6. *Наведіть приклади реалізації головних напрямів фінансового впливу на процеси суспільного розвитку:*

а) фінансове забезпечення потреб розширеного відтворення;

- б) фінансове регулювання економічних і соціальних процесів;
- в) фінансове стимулювання.

Тестові запитання

1. *Предметом дослідження фінансів як економічної науки є:*

- а) процеси суспільного відтворення;
- б) гроші;
- в) грошовий обіг;
- г) грошові відносини розподілу і перерозподілу вартості

ВВП.

2. *Які існують об'єктивні передумови функціонування фінансів?*

- а) товарно-грошові відносини, наявність держави, дія економічних законів;
- б) існування держави, дія закону вартості, потреби розширеного відтворення;
- в) економічний розвиток суспільства, дія економічних законів, потреби розширеного відтворення;
- г) товарно-грошові відносини, дія економічних законів.

3. *Які функції притаманні фінансам?*

- а) соціальна, забезпечуюча;
- б) фіскальна, розподільча, регулююча;
- в) контрольна, економічна, стимулююча;
- г) розподільча, контрольна.

4. *У чому полягає суть розподільчої функції фінансів?*

- а) контроль за розподілом і перерозподілом валового внутрішнього продукту й національного доходу;
- б) розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту й національного доходу;
- в) розподіл і перерозподіл матеріальних і трудових ресурсів;

г) розмежування доходів між ланами бюджетної системи.

5. З якою метою здійснюється первинний розподіл ВВП?

а) розподіл доданої вартості й формування первинних доходів суб'єктів розподілу;

б) створення централізованих і децентралізованих фондів;

в) перерозподіл доходів між сферами матеріального й нематеріального виробництв, галузями, територіями, верствами населення через бюджетну систему;

г) контроль за розподілом і перерозподілом валового внутрішнього продукту й національного доходу.

6. У чому полягає суть контрольної функції фінансів?

а) у контролі за ефективністю використання банківського кредиту;

б) у контролі за формуванням централізованих фондів грошових коштів;

в) у тому, щоб фінанси виступали інструментом контролю за формуванням і використанням доходів суб'єктів фінансових відносин;

г) у контролі за доходами юридичних осіб.

7. Як визначається сутність грошей і в чому полягає відмінність від їх фінансів?

а) засіб міждержавних розрахунків;

б) особливий товар, який виконує роль загального універсального еквівалента;

в) масштаб цін;

г) заощадження населення.

8. Чим відрізняються фінанси й кредит?

а) фінанси мають нееквівалентний і поворотний характер, а кредит – еквівалентний та безповоротний;

б) фінанси мають еквівалентний та безповоротний

характер, а кредит – еквівалентний та поворотний;

в) фінанси мають нееквівалентний та безповоротний характер, а кредит – нееквівалентний та поворотний;

г) фінанси мають еквівалентний та поворотний характер, а кредит – нееквівалентний та безповоротний.

9. Специфіка фінансових категорій полягає в тому, що:

а) вони є найбільш загальними і фундаментальними поняттями фінансової науки; в основі – фінансові відносини; є породженням матеріального виробництва на певній стадії його розвитку;

б) в їх основі – економічні відносини, що є породженням нематеріального виробництва на певній стадії його розвитку;

в) вони є найбільш загальними і фундаментальними поняттями економічної науки та є породженням нематеріального виробництва на певній стадії його розвитку;

г) мають нееквівалентний та безповоротний.

10. Фінанси як наука вивчають:

а) явища і процеси, які здійснюються в державі при створенні і використанні фондів фінансових ресурсів на цілі її економічного і соціального розвитку;

б) існування держави, дія закону вартості, потреби розширеного відтворення;

в) економічний розвиток суспільства, дія економічних законів, потреби розширеного відтворення;

г) товарно-грошові відносини, дія економічних законів.

Список рекомендованої літератури

Леоненко П. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Основні етапи розвитку фінансової науки: методологія проблеми / *Фінанси України*. 2017. № 4. С. 55–74. URL: http://finukr.org.ua/docs/FU_17_04_055_uk.pdf

Історія фінансів: навч. посібник / Т. О. Ставерська, О. М. Іванюта. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2013. 83 с.

Фінанси: навч. посібник / за заг. ред. І. С. Волохової. Харків: «ПромАрт», 2018. 262 с.

Фінанси: навч. посібник / за заг. ред. І. В. Журавльової.
Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.

Фінанси: навч. посібник / Л. В. Лисяк, С. В. Качула,
Л. О. Міщенко, Д. А. Міщенко; за ред. Л. В. Лисяк. Дніпро: ТОВ
“Акцент ПП”, 2017. 298 с.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К,
2017. 720 с.

Словник термінів

Вторинний розподіл ВВП охоплює процеси, пов’язані з перерозподілом доходів через бюджетну сферу між сферами матеріального і нематеріального виробництва, галузями, територіями, верствами населення;

Децентралізовані фінанси – це грошові відносини, що опосередковують кругообіг грошових фондів підприємств, громадських організацій та населення.

Об’єкти фінансових відносин: вартість валового внутрішнього продукту – додана вартість, вироблена у країні виробниками товарів, робіт, послуг за рік (заробітна плата, прибуток, амортизація, непрямі податки, позичковий процент, рента); національне багатство – вартість нагромаджених у країні матеріальних цінностей і залучених у виробництво природних ресурсів (основні засоби, матеріальні ресурси, золото-валютний запас, природні ресурси).

Первинний розподіл ВВП – це розподіл доданої вартості й формування первинних доходів суб’єктів розподілу: *для фізичних осіб* – заробітна плата; *для юридичних осіб* – прибуток; *для держави* – прибуток державного сектору, надходження від державних послуг, а також непрямі податки;

Перерозподіл ВВП – це створення централізованих і децентралізованих фондів: *на рівні держави* – бюджет і позабюджетні фонди; *на рівні відомств* – фонди міністерств, комітетів, управлінь; *на рівні регіонів* – місцеві бюджети і позабюджетні фонди органів місцевого самоврядування; *на рівні підприємств і організацій, їх структурних підрозділів* – корпоративні фонди.

Розподільча функція фінансів полягає в тому, що фінанси є цільовим інструментом розподілу і перерозподілу ВВП.

Суб'єктами фінансових відносин є держава, юридичні й фізичні особи.

Фінанси як економічна категорія – це система економічних відносин, що виникають з приводу розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту з метою формування фінансових ресурсів для забезпечення виконання функції держави, задоволення суспільних потреб і створення умов розширеного відтворення.

Фінансові відносини – це система грошових відносин, пов'язаних із розподілом, перерозподілом, формуванням і використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів для задоволення суспільних, колективних та індивідуальних потреб.

Фінансові ресурси – це грошові накопичення й доходи, які створюються у процесі розподілу, перерозподілу й використання ВВП і національного багатства і зосереджені у відповідних фондах або в нефондовій формі для забезпечення безперервного процесу виробництва, задоволення суспільних потреб, виконання фінансових зобов'язань.

Централізовані фінанси – це економічні відносини, пов'язані з формуванням і використанням фондів грошових коштів держави, що акумулюються в державній бюджетній системі й урядових позабюджетних фондах.

Запитання для самоконтролю

У чому полягає особливість фінансових ресурсів як матеріальних носіїв фінансових відносин?

Які функції властиві фінансам?

У чому особливість розподільчої функції фінансів?

Які ознаки характерні для контрольної функції фінансів?

Яку роль відіграє фінансова інформація для виконання контрольної функції фінансів?

Яким чином відбувається вплив фінансів на розвиток

суспільного виробництва?

У чому специфіка фінансових категорій?

Які фінансові категорії визначаються як базові?

Розкрийте зміст складових системи фінансових категорій: а саме доходів, витрат, цільових фондів грошових коштів?

Які фінансові категорії визначаються як системоутворюючі?

Тема 2. Становлення і розвиток фінансової науки

П л а н

1. Передумови виникнення фінансової науки та її роль у суспільстві.

2. Становлення і розвиток класичного й неокласичного напрямів фінансової науки.

3. Кейнсіанська економічна та фінансова теорії: становлення, розвиток і еволюція.

4. Розвиток новітніх варіантів неокласичної та посткейнсіанської теорії фінансів.

5. Становлення і розвиток неінституціональної та інших неортодоксальних теорій фінансів.

6. Предмет і методологія фінансової науки.

Практичні завдання

7. *Плюралізм економічних і фінансових концепцій, в чому він проявляється* (із використання джерел 1, 2 зі списку рекомендованої літератури)?

8. *Розкрийте, у чому знаходе прояв міждисциплінарний характер фінансової науки* (із використання джерел 1, 2 зі списку рекомендованої літератури).

Етапи розвитку фінансів, як науки (із використання джерел 1, 2 зі списку рекомендованої літератури).

Тестові завдання

1. Основним положення класичної школи є:

- а) економічні відносини повинні регулюватися державою;
- б) економічні відносини між людьми виникають під впливом об'єктивних законів;
- в) економічна поведінка людей повинна бути раціональною;
- г) економічні відносини між людьми завжди мають ринковий характер.

2. Базове положення неокласичної школи має такий вигляд:

- а) основним об'єктом дослідження є об'єктивні закономірності формування вартості;
- б) поведінка людей визначається суб'єктивістськими й психологічними умовами;
- г) на прийняття рішення впливають об'єднання індивідів;
- д) великого значення набуває державне регулювання економіки.

3. Предметом дослідження фінансів як економічної науки є:

- а) процеси суспільного відтворення;
- б) гроші;
- в) грошовий обіг;
- г) грошові відносини розподілу і перерозподілу вартості ВВП.

4. Які функції характерні фінансам?

- а) соціальна, забезпечуюча;
- б) розподільча, контрольна;
- в) контрольна, економічна, стимулююча;
- г) фіскальна, розподільча, регулююча.

5. Як визначається сутність грошей?

- а) заощадження населення;
- б) особливий товар, який виконує роль загального універсального еквівалента;
- в) масштаб цін;
- г) засіб міждержавних розрахунків.

6. Що вивчає наука про фінанси?

- а) товарно-грошові відносини, дія економічних законів;
- б) існування держави, дія закону вартості, потреби розширеного відтворення;
- в) економічний розвиток суспільства, дія економічних законів, потреби розширеного відтворення;
- г) явища і процеси, які здійснюються в державі при створенні і використанні фондів фінансових ресурсів на цілі її економічного і соціального розвитку.

7. Яке з наведених нижче вважається основним положенням кейнсіанської теорії?

- а) ринок – ідеальна модель саморегулювання економіки;
- б) основна сфера дослідження – мікропроцеси;
- в) велике значення для формування рівноважного стану економіки має державний вплив;
- г) держава повинна формувати ефективну пропозицію товарів.

8. Вкажіть, яке з нижченаведених положень, є базовим для монетаризму?

- а) основним об'єктом дослідження є державне регулювання економіки;
- б) динаміка грошової маси має першочергове значення для розуміння коливань у виробництві, отже, найефективнішим інструментом регулювання економіки стає кредитно-грошова політика;
- в) держава не повинна втручатися у грошові відносини в країні;
- г) основний вплив на гроші здійснюється індивідами.

9. Який засіб державної економічної політики монетаристи вважають найефективнішим?

- а) зміну ставок оподаткування;
- б) регулювання обсягу грошової маси;
- в) уведення митних тарифів;
- г) надання дотацій вітчизняним товаровиробникам.

10. Якими процесами були зумовлені загальні тенденції в розвитку фінансової науки в Україні?

- а) розвитком філософської наукової думки;
- б) становленням і розвитком ринкової економіки, а також прогресом світової фінансової науки;
- в) розвитком економічної науки;
- г) підвищенням ролі держави.

Список рекомендованої літератури

Житар М. О., Сосновська О. О. Парадигма формування сучасної фінансової архітектури. *Проблеми економіки*. 2019. № 4. С. 172–178.

Леоненко П. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Основні етапи розвитку фінансової науки: методологія проблеми. *Фінанси України*. 2017. № 4. С. 55–74.

Небрат В. Характеристика джерел вивчення історії фінансової думки України. *Вісник ТНЕУ*. 2012. С. 82–83.

Фінанси: навч. посіб. / за заг. ред. І. С. Волохової. Харків: ПромАрт, 2018. 262 с.

Фінанси: навч. посібник / за заг. ред. І. В. Журавльової. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.

Фінанси: навч. посібник / Л. В. Лисяк, С. В. Качула, Л. О. Міщенко, Д. А. Міщенко ; за ред. Л. В. Лисяк. Дніпро: ТОВ “Акцент ПП”, 2017. 298 с.

Фінанси: навч. посіб. у 2-х ч. / за ред. В. Г. Баранової. Одеса: Атлант, 2015. Ч.1. 344 с.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Словник термінів

Витрати як фінансова категорія являють собою частину фінансових відносин між різними суб'єктами з проводу використання доходів і надходжень, тобто йдеться про витрати підприємств, фізичних осіб, держави (амортизація, заробітна плата, платежі, санкції, податки і тощо).

Доходи як фінансова категорія – це частина фінансових відносин між різними суб'єктами з проводу формування централізованих і децентралізованих фондів. Розрізняють доходи підприємств, фізичних осіб, держави (виручка, заробітна плата, дивіденди, відсотки, податки, цільові надходження, мобілізація фінансових ресурсів).

Мета фінансової науки – пізнання дії *об'єктивних законів і закономірностей*, найстійкіших зв'язків і залежностей між фінансовими явищами у сфері фінансів і доведення теоретичних розробок до практичного впровадження.

Передумовами виникнення і розвитку фінансів як історичної категорії: суспільний поділ праці і створення товарного виробництва; розвиток грошового господарства, чітке формування й реалізація основних функцій грошей; поява самостійних суб'єктів господарювання, які створюють необхідні грошові фонди; укріплення централізованої держави, яка забезпечує створення системи законодавчо-правових норм.

Понятійний апарат фінансової науки охоплює загально-економічні й фінансові категорії, які в абстрактно-теоретичній формі характеризують різні боки фінансової дійсності.

Система методів фінансової науки: діалектичний метод, який базується на аналізі, синтезі, індукції, дедукції, абстракції, аналогії; економіко-статистичні методи, що включають балансовий і нормативний; метод коефіцієнтів; економічне моделювання.

Системоутворюючі фінансові категорії розглядаються як надбудова для попередніх груп категорій (фінанси, фінансові ресурси, фінансова система, фінансова політика, фінансові інструменти, фінансові важелі, фінансові методи, управління фінансами, фінансова система, фінансовий

менеджмент тощо).

Специфіка фінансових категорій полягає в наступному: вони є найбільш загальними і фундаментальними поняттями фінансової науки; в основі їх функціонування лежить специфічний вид економічних відносин – фінансові; не залежать від конкретних форм їх втілення на практиці і мають об'єктивний характер (є породженням матеріального виробництва на певній стадії його розвитку).

Цільові фонди грошових коштів як фінансова категорія характеризуються відокремленням частини грошових коштів, пов'язаних із цим фінансових відносин бюджет, фонд основних і оборотних коштів, фонд накопичення і споживання, страхові й резервні фонди, загальнодержавні фонди у формі бюджетних і позабюджетних фондів, амортизаційний фонд тощо).

Запитання для самоконтролю

Які виокремлюють історичні передумови виникнення фінансової науки?

Які ознаки характерні становленню й розвитку класичного й неокласичного напрямів фінансової науки?

Вкажіть ознаки, характерні для становлення й розвитку кейнсіанської економічної та фінансової теорій.

Назвіть особливості, притаманні кейнсіансько-неокласичному синтезу.

Перерахуйте ознаки, властиві теорії монетаризму.

Які риси, характерні становленню й розвитку новітніх варіантів неокласичної та посткейнсіанської теорії фінансів?

У чому полягає предмет фінансової науки?

Чим різнитимуться макро- і мікрорівень у фінансах?

У чому полягає методологія фінансової науки?

Тема 3. Зміст і структура фінансової системи

П л а н

1. Типологія й основні принципи побудови фінансової системи.
2. Фінансова система: внутрішня й організаційна будова.
3. Сфери і ланки фінансової системи, їх взаємозв'язок.
4. Регіональний аспект побудови внутрішньої структури фінансової системи.
5. Міжнародний аспект побудови структури фінансової системи.

Практичні завдання

9. *Опрацюйте: Річний звіт Національного банку за 2019 рік, встановіть: 10 показників, як змінилася економіка й фінансова система України (URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-za-2019-rik-10-pokaznikiv-yak-zminilasy-ekonomika-ta-finansova-sistema-ukrayini>)*

Дайте аргументовану відповідь на питання: яка ланка займає центральне місце у фінансовій системі України? Наведіть приклади взаємозв'язку між окремими ланками фінансової системи.

10. *Порівняйте склад фінансових систем України і розвинених ринкових країн (США, Велика Британія, Німеччина, Франція).*

11. *Охарактеризуйте особливості формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн (на прикладі певної країни).*

Тестові завдання

1. *Що являє собою фінансова система за внутрішньою будовою?*

а) система грошових відносин тієї чи іншої держави;

б) сукупність фінансових органів і інституцій, яка характеризує систему управління фінансами;

в) сукупність фондів фінансових ресурсів і взаємозв'язок між ними;

г) сукупність відокремлених і взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, що відображають специфічні форми й методи розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту.

2. За організаційною структурою фінансова система являє собою:

а) сукупність фінансових органів та інституцій, що характеризує систему управління фінансами;

б) сукупність фінансових органів та інституцій, які управляють грошовими потоками;

в) сукупність фондів фінансових ресурсів і взаємозв'язок між ними;

г) сукупність відокремлених і взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, що відображають специфічні форми й методи розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту.

3. З яких елементів складається фінансова система за внутрішньою будовою?

а) рівні, сфери і ланки;

б) етапи й ланки;

в) сфери та ланки;

г) рівні і ланки.

4. Що означає: стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів і таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання і підвищення реальних доходів населення?

а) бюджетна безпека;

б) грошово-кредитна безпека;

- в) валютна безпека;
- г) боргова безпека.

5. *Що є основною ланкою фінансів держави як складової фінансової системи?*

- а) фонд зайнятості;
- б) пенсійний фонд;
- в) державний бюджет;
- г) інноваційний фонд.

6. *Які елементи фінансового ринку як складової фінансової системи виокремлюють за формою фінансових ресурсів?*

- а) ринок грошей і ринок капіталів;
- б) ринок грошей і ринок економічних ресурсів;
- в) ринок капіталів і ринок економічних ресурсів;
- г) ринок акцій і ринок облігацій.

7. *Які існують суб'єкти міжнародного кредиту?*

а) корпорації, комерційні банки, кредитні організації, нефінансові заклади, держави й державні органи, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

б) нефінансові заклади, держави й державні органи, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

в) регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

г) комерційні банки, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути.

8. *Структура міжнародного ринку цінних паперів із точки зору тривалості залучення коштів і характеру їх використання розглядається як:*

а) міжнародний ринок боргових цінних паперів і міжнародний ринок титулів (прав) власності;

б) ринок суверенних боргів і ринок приватних боргів;

- в) міжнародний валютний ринок;
- г) міжнародний ринок кредитних ресурсів.

9. *Що визнається об'єктом міжнародних фінансів як складової фінансової системи?*

- а) потоки грошових коштів і пов'язані з ними фінансові відносини на світовому ринку;
- б) фізичні й юридичні особи;
- в) уряди, міжнародні організації та фінансові інституції;
- г) банки та інші фінансово-кредитні установи.

10. *Які елементи входять до фінансів суб'єктів господарювання як складової фінансової системи?*

- а) ринок кредитних ресурсів;
- б) фінанси самозайнятого населення;
- в) фінанси комерційних підприємств і організацій;
- г) ринок цінних паперів.

Список рекомендованої літератури

Дерлиця А. Ю. Майбутнє суспільних фінансів: вступ до фінансової футурології. *Фінанси України*. 2020. № 2. С. 115–126.

Житар М. О., Сосновська О. О. Парадигма формування сучасної фінансової архітектури. *Проблеми економіки*. 2019. №4. С. 172–178.

Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу: навч. посібник / М.І. Карлін. Київ: Знання, 2011. 639 с.

Латковська Т.А. Поняття та структура сучасної фінансової системи України. URL: http://www.bookz.com.ua/26/PD111_13.pdf

Мазаракі А., Волосович С. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України. *Вісник КНТЕУ*. 2016. № 1. С. 5–23.

Нечипорук Л. В. Фінансові рішення в ризик-менеджменті бізнес-організацій. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. №5 (22). С. 98–103.

Олійник О.О. Економічна сутність фінансової системи з погляду вітчизняної та західної науки. URL: <http://fbi.cfuv.ru/wp-content/uploads/2017/09/006olein.pdf>

Патицька Х. О., Коваль В. М. Практичні аспекти формування спроможних територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації: ризики та шляхи їх нівелювання. *Проблеми економіки*. 2020. №1. С. 113–122.

Сало Т. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 35. С. 324–330.

Фінанси: навч. посібник / за заг. ред. І. В. Журавльової. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Якушик І. Д., Савчук В. І., Савчук Н. В. Міжнародні фінанси: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: КНЕУ, 2014. 547 с.

Словник термінів

Фінансова система за внутрішньою (структурною) будовою – це сукупність відокремлених і взаємопов’язаних сфер і ланок фінансових відносин, які відображають специфічні форми й методи розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Сфера фінансової системи – узагальнена за певними ознаками сукупність фінансових відносин. В основу виокремлення сфер покладено рівень економічної системи. Так, сферами фінансової системи є: на рівні мікроекономіки – фінанси суб’єктів господарювання й фінанси населення; на рівні макроекономіки – державні фінанси; на рівні світового господарства – міжнародні фінанси; на узагальнюючому рівні (забезпечуюча сфера) – фінансовий ринок.

Ланка фінансової системи – відособлена частина фінансових відносин. Її виокремлення проводиться за ознакою наявності відокремлених фондів грошових коштів, специфічних методів і форм створення і використання цих фондів.

Фінансова система за організаційною структурою – сукупність фінансових органів та інституцій, яка характеризує систему управління фінансами.

Фінансові ресурси держави – цілісна система суспільних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів із метою виконання завдань і функцій держави.

Запитання для самоконтролю

Які існують основні принципи побудови фінансової системи?

Які структурні елементи виокремлюють у фінансовій системі?

Визначте теоретичні засади організаційної побудови внутрішньої структури фінансової системи.

Охарактеризуйте сфери фінансової системи.

Означте ланки фінансової системи.

Розкрийте взаємозв'язок елементів фінансової системи.

Визначте особливості регіонального аспекту побудови внутрішньої структури фінансової системи.

Розкрийте ознаки міжнародного аспекту побудови структури фінансової системи.

Тема 4. Фінансова політика

П л а н

1. Мета і завдання фінансової політики.
2. Напрями й типи фінансової політики.
3. Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин.
4. Складові системи управління фінансами. Завдання й функції органів фінансового апарату.

Практичне завдання

12. Міністерство фінансів України (Мінфін) відповідно до покладених на нього завдань формує і проводить у межах повноважень, передбачених законом, єдину державну фінансову політику (<https://mof.gov.ua/uk/finansova-politika>) щодо розвитку ринку фінансових послуг, розвитку державних банків, державної іпотечної установи та інших фінансових установ.

Напишіть есе на тему: «Фінансова політика на сучасному етапі в Україні».

Тестові завдання

1. *Якою є головна мета фінансової політики?*

- а) перерозподіл фінансових ресурсів між окремими верствами населення, галузями, регіонами;
- б) забезпечення фінансовими ресурсами реалізації державних програм економічного й соціального розвитку;
- в) управління фінансовою діяльністю держави та інших суб'єктів економіки внутрішніми заходами;
- г) встановлення раціонального, з погляду держави, розподілу й використання фінансових ресурсів.

2. *Які дії передбачає стала антиінфляційна фіскальна політика держави ?*

- а) підвищення рівня оподаткування й скорочення державних видатків;
- б) скорочення як податкових надходжень, так і державних видатків;
- в) зростання податків і вищий рівень державних видатків;
- г) зниження податків і вищий рівень державних видатків.

3. *Що з наведеного нижче є визначенням фінансової політики держави?*

- а) сукупність заходів і методів зміцнення державної податкової політики;
- б) сукупність заходів держави з організації й викорис-

тання фінансів для забезпечення економічного й соціального її розвитку;

- в) дипломатичні відносини з іншими країнами;
- г) допомога іншим державам в їх розвитку.

4. Що вважається основною метою фінансової політики?

- а) диктування своїх вимог іншим країнам;
- б) оптимальний розподіл ВВП між галузями;
- в) міжнародні відносини;
- г) вчасне виконання річного бюджету.

5. У чому полягає головне завдання фінансової політики держави?

- а) реалізація державних програм завдяки необхідним фінансовим ресурсам;
- б) контроль проходження фінансових процесів;
- в) проведення регулярних перевірок фінансових установ;
- г) дотримання законності проведення фінансових операцій.

6. Який засіб державної політики монетаристи вважають найефективнішим?

- а) зміну ставок оподаткування;
- б) регулювання обсягу грошової маси;
- в) уведення митних тарифів;
- г) надання дотацій вітчизняним товаровиробникам.

7. У чому полягає суть контрольної функції фінансів як основи реалізації фінансової політики?

- а) у тому, що фінанси виступають інструментом контролю за формуванням і використанням доходів суб'єктів фінансових відносин;
- б) у контролі за доходами юридичних осіб;
- в) у контролі за формуванням централізованих фондів грошових коштів;
- г) у контролі за ефективністю використання банківського кредиту.

8. Які складові фінансової політики слід виокремлювати?

- а) грошово-кредитну й фіскальну;
- б) зміну ставок оподаткування й регулювання обсягу грошової маси;
- в) уведення митних тарифів і регулювання обсягу грошової маси;
- г) зміну ставок оподаткування й надання дотацій вітчизняним товаровиробникам.

9. У чому знаходить прояв фінансова політика?

- а) у фінансовому законодавстві, перерозподілі фінансових ресурсів;
- б) у доповненнях до Конституції України;
- в) у постійному вдосконаленні взаємовідносин;
- г) у формуванні бюджету країни.

10. На які умовні два напрями можна поділити фіскальну політику?

- а) на податкову і бюджетну;
- б) зміну ставок оподаткування й регулювання обсягу грошової маси;
- в) уведення митних тарифів та регулювання обсягу грошової маси;
- г) зміну ставок оподаткування й надання дотацій вітчизняним товаровиробникам.

Список рекомендованої літератури

Аржевітін С. М., Дробязко А. О. Оновлення підходів до обґрунтування антикризової монетарної політики України. *Фінанси України*. 2020. № 4. С. 7–26.

Національні фінанси: підручник / за ред. В. І. Грушка. Київ: ВНЗ "Ун-т економіки та права "КРОК", 2017. 656 с.

Нечипорук Л. В. Інституціональні зміни та їх вплив на діяльність суб'єкта господарювання. *Фінансова поведінка суб'єктів господарювання в умовах кризових явищ і ризиків*: колективна монографія. Харків, 2018. С. 82 - 95.

Фінанси: навч. посібник / за заг. ред. І. В. Журавльової. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.

Фінанси: навч. посібник / Л. В. Лисяк, С. В. Качула, Л. О. Міщенко, Д. А. Міщенко; за ред. Л. В. Лисяк. Дніпро: ТОВ “Акцент ПП”, 2017. 298 с.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Словник термінів

Завданням фінансової політики є: формування максимального обсягу фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного зростання; виявлення джерел фінансових ресурсів, їх складу, структури і резервів збільшення; встановлення раціонального розподілу й використання фінансових ресурсів із метою підвищення життєвого рівня населення, фінансової підтримки окремих сфер і галузей; організація регулювання й стимулювання соціально-економічних процесів на основі фінансових методів; розробка фінансового механізму та його адаптація відповідно до цілей і завдань стратегії, що змінюються; створення ефективної системи управління фінансами з метою структурної перебудови економіки й забезпечення фінансової стабільності у суспільстві.

Змістовний аспект фінансової політики полягає в тому, що фінансова політика розглядається з точки зору етапів її реалізації: розробка теоретичних концепцій розвитку фінансів і фінансової системи; визначення основних напрямів використання фінансів в економічній політиці держави; розробка конкретних методів фінансового механізму з метою реалізації концепцій та програм.

Мета фінансової політики – забезпечення фінансовими ресурсами реалізації державних програм, економічного і соціального розвитку.

Управлінський аспект фінансової політики полягає в тому, що фінансова політика здійснюється органами фінансового апарату.

Фінансова політика – це самостійна сфера діяльності

держави в галузі фінансових відносин із метою виконання державою своїх функцій.

Функціональний аспект фінансової політики знаходе свій прояв у тому, що фінансова політика включає елементи податкової; бюджетної; грошово-кредитної (монетарної); амортизаційної; валютної; митної.

Запитання для самоконтролю

У чому полягають завдання і зміст фінансової політики?

Якою є мета фінансової політики?

Охарактеризуйте елементи фінансової політики.

У чому стратегія і тактика фінансової політики?

Які розрізняють напрями й типи фінансової політики?

Вкажіть проблеми макроекономічної фінансової стабілізації.

Охарактеризуйте фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин.

Розкрийте суть складових фінансового механізму: фінансове забезпечення, фінансове регулювання, нормативне, правове та інформаційне забезпечення.

Опишіть директивний та регулюючий фінансовий механізм.

Назвіть складові системи управління фінансами, охарактеризуйте їх.

Модуль 2. ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Тема 5. Фінанси домогосподарства

П л а н

1. Домогосподарство. Потреби та функції домогосподарства.
2. Особливості фінансів домогосподарств і сфера їх функціонування.
3. Джерела й форми доходів домогосподарств.
4. Витрати бюджету домогосподарств, їх класифікація.

Практичне завдання

13. *Проаналізуйте Ваші фінансові цілі. Встановіть фінансові цілі домогосподарства: короткострокові, середньострокові, довгострокові (по 20 пунктів); 2) виокремити TOP – 3 (короткострокових, середньострокових, довгострокових); 3) визначте орієнтовну вартість кожної TOP – 3 цілі. Яким критеріям має відповідати фінансова ціль? Назвіть складові оцінки фінансової ситуації. Які особливості людського мислення впливають на прийняття фінансових рішень у повсякденному житті? Як виявляється асиметричність інформації під час купівлі фінансових послуг?*

Тестові завдання

1. Яку функцію виконує господарсько-побутова діяльність домогосподарств, спрямована на задоволення індивідуалізованих потреб сім'ї та її членів?
- а) споживчу;
 - б) заощаджувальну;
 - в) відтворювальну;
 - г) виробничу.

2. Які чинники впливають на ощадну активність домогосподарств у сучасних умовах?

- а) політичні;
- б) соціальні;
- в) психологічні;
- г) політичні, економічні, соціальні.

3. Що означає термін «бюджет домогосподарства»?

- а) всі грошові надходження;
- б) всі грошові надходження, що їх отримують із різних джерел усі члени сім'ї;
- в) активи сім'ї;
- г) заробітна плата.

4. Які є способи матеріального забезпечення людей похилого віку?

- а) продовження роботи поряд із молодими працівниками;
- б) утримання родиною;
- в) одержання пенсії за віком;
- г) депозити.

5. Що слід розуміти під поняттям «фінансові ресурси домогосподарств»?

- а) грошові кошти;
- б) нерухомість;
- в) грошові кошти (власні і залучені), що знаходяться у розпорядженні домогосподарств і призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення різного виду витрат (виробничих і споживчих);
- г) депозити.

6. Власні чи залучені грошові кошти в розпорядженні домогосподарств що визначають?

- а) фінансові ресурси домогосподарств;
- б) фінансова безпека людини;
- в) фінанси домогосподарств;
- г) заощадження.

7. Що визначає бюджет домогосподарства?

- а) його грошові потоки;
- б) баланс доходів і витрат домогосподарства на визначений період часу;
- в) оплату його грошових доходів і заощаджень;
- г) грошові й натуральні надходження, одержані членами домогосподарства.

8. Що є зайвим в переліку джерел формування доходів домогосподарств?

- а) заробітна плата;
- б) виплати по дивідендах;
- в) доходи від продажу нерухомості;
- г) податкові надходження.

9. Що означає термін «заощадження домогосподарств»?

- а) економічний процес, пов'язаний із забезпеченням в майбутньому власних потреб домогосподарств;
- б) отримання заробітної плати;
- в) надходження податків;
- г) сплата дивідендів.

10. Які види грошових надходжень домогосподарств належать до первинних?

- а) заробітна плата;
- б) виплати по дивідендах;
- в) доходи від продажу нерухомості;
- г) страхові виплати.

Список рекомендованої літератури

Драган О. О. Фінансова безпека домогосподарств: поняття та сутність. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 8. С. 173–176.

Іванов С. В. Фінанси домогосподарств: аналіз у контексті політики забезпечення добробуту населення України. *Фінанси України*. 2018. № 9. С. 7–24.

Нечипорук Л. В. Інституціональні зміни та їх вплив на діяльність суб'єкта господарювання. *Фінансова поведінка суб'єктів господарювання в умовах кризових явищ і ризиків*: колективна монографія. Харків, 2018. С. 82–95.

Нечипорук Л. В. Теоретичні аспекти дослідження потреб споживачів страхових послуг. *Вісник НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право. Харків: Право, 2014. Вип. 2 (17). С. 127–137.

Фінанси домогосподарств провідних країн світу: навч. посібник / М.І. Карлін, І.О. Цимбалюк. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 172 с.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Словник термінів

Видатки домогосподарств – це витрати на придбання споживчих товарів, оплата отриманих послуг або трансферти (добровільні й обов'язкові). Податки з населення історично закладені в основі формування державних фінансів.

Домогосподарство – це сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують і витрачають кошти.

Заощадження – частина грошових доходів населення, що формується за рахунок вільних грошових коштів, які утворюються внаслідок скорочення поточного особистого споживання, і призначена для того, щоб забезпечити потреби в майбутньому.

Неорганізовані грошові заощадження населення – це ті, що зберігаються безпосередньо в населення готівкою в національній та іноземній валютах.

Організовані заощадження – це такі заощадження населення, мобілізацію і розміщення яких проводить банківська система або небанківські фінансово-кредитні установи.

Основні доходи домогосподарств – доходи від заробітної плати, продажу власного капіталу, землі, продукції підсобних господарств, доходи, одержані від здачі в оренду майна,

відсотки на капітал, вкладений у банківські депозити, цінні папери тощо.

Особисті – це фінанси однієї людини, яка має власне джерело доходу і самостійно формує свої витрати.

Прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів і послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Родинні – це фінанси домогосподарства, до складу якого входять кілька сімей, кожна з яких має відокремлений бюджет або один спільний і кілька відокремлених бюджетів.

Сімейні – це фінанси домогосподарства, представленого однією сім'єю, яка формує єдиний спільний бюджет.

Фінанси домогосподарств визначаються як соціально-економічні грошові відносини із приводу формування й використання фондів фінансових ресурсів для задоволення особистих потреб громадян. Джерелом створення вказаних фондів є заробітна плата та інші джерела доходів кожного громадянина чи його сім'ї.

Запитання для самоконтролю

Чим викликана необхідність управління фінансами домогосподарств в умовах ринку?

Які основні статті доходів і витрат домогосподарств?

Розкрийте призначення фінансового планування діяльності домогосподарств.

Яку роль відіграють фінанси домогосподарств у фінансовій системі держави?

Що таке домогосподарство? Вкажіть його потреби та функції, особливості фінансів домогосподарств і сфера їх функціонування.

Визначте внутрішні й зовнішні фінансові відносини домогосподарств.

Які розрізняють джерела і форми доходів домогосподарств?

У чому полягає різниця поміж грошовими й натуральними доходами?

Дайте характеристику сукупних доходів і доходів, що залишаються у розпорядженні домогосподарств.

Які чинники впливають на номінальні й реальні доходи домогосподарств?

Визначте роль зарплати у формуванні доходів бюджету Вашого домогосподарства.

Соціальні і страхові виплати впливають на формування доходів бюджету Вашого домогосподарства?

Як визначаються доходи домогосподарств від підприємницької діяльності?

Чи впливає держава на формування доходів бюджету домогосподарств?

Які чинники впливають на витрати бюджету домогосподарств?

Тема 6. Фінансові ресурси домогосподарств та їх використання

П л а н

1. Фінансові ресурси домогосподарств.
2. Фінансові рішення домогосподарств щодо розміщення доходів.
3. Обов'язкові платежі домогосподарств і поточні й капітальні витрати на споживання.
4. Грошові заощадження. Чинники, що впливають на ощадну активність домогосподарств.

Практичні завдання

14. *Здійсніть фінансовий аналіз доходів і витрат власного домогосподарства. Визначте стан бюджету домогосподарства. Чи є він достатнім для досягнення*

фінансових цілей домогосподарства: короткострокових, середньострокових, довгострокових. Визначте інструменти досягнення цілей (максимально врахуйте можливості, що надають складові фінансової системи). Сплануйте кроки по досягненню кожної цілі.

Тестові завдання

1. Як називаються грошові кошти (власні і залучені), що знаходяться в розпорядженні домогосподарств і призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення різного виду витрат (виробничих і споживчих)?

- а) фінансові ресурси домогосподарств;*
- б) фінансова безпека людини;*
- в) заощадження;*
- г) фінанси домогосподарств.*

2. Що розуміють під фінансовими ресурсами домогосподарств?

- а) грошові кошти (власні і залучені), що знаходяться в розпорядженні домогосподарств і призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення різного виду витрат (виробничих і споживчих);*
- б) нерухомість;*
- в) грошові кошти;*
- г) депозити.*

3. Що визнають організованими заощадженнями домогосподарств?

- а) потенційні ресурси домогосподарства, отримані в конкретному періоді, незалежно від джерел їх надходження;*
- б) заощадження, що зберігаються безпосередньо в населення готівкою в національній та іноземній валютах;*
- в) заощадження населення, мобілізацію та розміщення яких здійснює банківська система, або небанківські фінансово-кредитні установи;*
- г) заощадження домогосподарств, що виникають у разі, коли платоспроможність перевищує рівень потреб.*

4. Яку форму можуть мати доходи домогосподарств?

- а) грошову;
- б) натуральну;
- в) грошову й натуральну;
- г) електронну.

5. Що слід включати од сукупних доходів домогосподарств?

- а) грошові доходи домогосподарств у вигляді оплати праці, доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості;
- б) усі грошові й негрошові доходи домогосподарств, отримані незалежно від джерел їх надходження;
- в) суми грошових і натуральних надходжень, одержані членами домогосподарства;
- г) заробітна плата, спадщина, відсотки за банківськими депозитами.

7. Що характеризує бюджет домогосподарства?

- а) його грошові потоки;
- б) баланс доходів і витрат домогосподарства на визначений період часу;
- в) оплату його грошових доходів і заощаджень;
- г) грошові й натуральні надходження, одержані членами домогосподарства.

8. Яке поняття характеризує баланс фактичних доходів і витрат домогосподарства за визначений період часу?

- а) бюджет домогосподарств;
- б) фінанси домогосподарств;
- в) доходи домогосподарств;
- г) сукупні ресурси домогосподарств.

9. Які виокремлюють фінансові ресурси домогосподарств за критерієм суспільного визнання?

- а) легальні, тіньові, кримінальні доходи;
- б) трудові або зароблені, нетрудові або отримані (доходи від власності), доходи у вигляді поточних трансфертів;

- в) мобільні й іммобільні;
- г) регулярні доходи, періодичні доходи, випадкові, або разові доходи.

10. Які фінансові ресурси домогосподарств виокремлюють залежно від рівномірності надходжень?

- а) легальні, тіньові, кримінальні доходи;
- б) трудові або зароблені, нетрудові або отримані (доходи від власності), доходи у вигляді поточних трансфертів;
- в) мобільні й іммобільні;
- г) регулярні доходи, періодичні доходи, випадкові, або разові доходи.

Список рекомендованої літератури

Глущенко О. В. Фінансові ресурси домогосподарств як складова частина фонду національного добробуту України. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. Тернопіль: Видавничо-поліграф. центр Тернопіл. нац. економ. ун-ту «Економічна думка». 2016. Том 24. № 1. С. 122–132.

Гуржий Т. О. Динаміка джерел і структури фінансових ресурсів домогосподарств. *Інтелект ХХІ*. 2018. № 4. С. 58–63. 23.

Драган О. О. Фінансова безпека домогосподарств: поняття та сутність. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 8. С. 173–176.

Іванов С. В. Фінанси домогосподарств: аналіз у контексті політики забезпечення добробуту населення України. *Фінанси України*. 2018. № 9. С. 7–24.

Козоріз М.А., Ключник Л.В. Фінансові ресурси домашніх господарств: проблеми формування і використання. *Регіональна економіка*. 2014. № 1. С. 94–103

Нечипорук Л. В. Інституціональні зміни та їх вплив на діяльність суб'єкта господарювання. *Фінансова поведінка суб'єктів господарювання в умовах кризових явищ і ризиків*: колективна монографія. Харків, 2018. С. 82–95.

Нечипорук Л. В. Теоретичні аспекти дослідження пот-

реб споживачів страхових послуг. *Вісник НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. Харків: Право, 2014. Вип. 2 (17). С. 127–137.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Словник термінів

Власні доходи домашніх господарств: 1) доходи, які громадянин одержує від участі в господарському процесі як найманий працівник. Такі доходи включають: заробітну плату, премії, додаткові виплати, надбавки, подарунки; 2) грошові кошти, які громадянин отримує від здійснення підприємницької діяльності; 3) сільськогосподарські доходи. Фактично цей вид доходу являє собою різницю між валовим доходом від сільськогосподарської діяльності (обсяг продажів продукції та грошова оцінка спожитої продукції) і витратами на виробництво; 4) доходи від власності на майно. Вони виникають при передачі майна в спадщину, в оренду, при його продажу. До цієї групи доходів зараховують орендну плату, роялті, доходи від продажу, доходи, отримані при одержанні спадщини, кошти від страхових компаній (відшкодування збитків); 5) надходження від інвестиційної діяльності. Це – доходи, які одержують громадяни у вигляді процентів, дивідендів, спекулятивних прибутків; 6) доходи, що отримують громадяни у формі соціальних виплат державними чи недержавними інститутами. До таких доходів належать: пенсії, стипендії, субсидії, трансферти, допомога; 7) інші доходи, з-поміж яких: допомога від родичів, виграші та призи, знайдене майно, аліменти, гонорари, подарунки, перекази.

Грошові доходи домогосподарства – сукупність грошових і натуральних (у грошовій оцінці) надходжень, одержаних членами домогосподарства у вигляді: заробітної плати; доходів від підприємницької діяльності; доходів від власності, отриманих у вигляді відсотків, дивідендів, цінних паперів; доходів від продажу майна; пенсій, стипендій, соціальних допомог; грошових допомог від інших осіб та ін.

Фінанси домашніх господарств (домогосподарств) є

окремою сферою фінансової системи і являють собою грошові відносини з приводу формування і використання фондів грошових коштів із метою забезпечення матеріальних і соціальних умов життя членів домогосподарств та їх відтворення.

Фінансові ресурси домогосподарства – грошові кошти (власні і залучені), що перебувають у його розпорядженні і призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення різного роду витрат (виробничих і споживчих). Вони включають грошові доходи, вартість продукції з особистого підсобного господарства, пільги і субсидії, а також інші надходження.

Запитання для самоконтролю

Назвіть джерела фінансових ресурсів домогосподарств.

Які можна запропонувати фінансові рішення домогосподарствам щодо розміщення доходів?

Які обов'язкові платежі домогосподарств слід враховувати при формуванні бюджету?

Які податки і відрахування до державних соціальних фондів здійснюють домогосподарства і за яких умов?

Які чинники впливають на щомісячні платежі домогосподарств?

Як розрізнити поточні й капітальні витрати на споживання?

Які чинники слід враховувати при формуванні грошових заощаджень домогосподарств?

Який критерій розподілу на мотивовані й немотивовані заощадження громадян?

Вкажіть критерій розподілу заощаджень на організовані й неорганізовані.

Визначте чинники, що впливають на ощадну активність домогосподарств.

Тема 7. Фінанси підприємства

П л а н

1. Сутність і значення фінансів підприємств: об'єкт, суб'єкт, роль у фінансовій системі держави.

2. Класифікація фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. Грошові фонди підприємства. Характеристика видів діяльності і грошових надходжень підприємств.

3. Поняття «доходи», «витрати» і «прибутки» підприємства.

4. Зміцнення фінансів підприємницьких структур як необхідна передумова сталого економічного зростання в Україні.

Практичні завдання

15. На основі даних про фінансово-господарську діяльність підприємств визначте розмір валового прибутку (див. табл. 1). Чи можна встановити, діяльність якого з підприємств більш ефективна?

Таблиця 1

№ з/п	Показник	Підприємства		
		А	Б	В
1	2	3	4	5
1	Виручка від реалізації, тис. грн	273000	321420	359000
2	Собівартість реалізованої продукції	163800	204800	225340
3	Акцизний податок, тис. грн	27800	-	18920
4	Адміністративні витрати, тис. грн	4800	6200	7960
5	Фінансові доходи підприємства, тис. грн	32600	19600	30680
6	Фінансові витрати, тис. грн	11500	12080	16432
7	Амортизаційні відрахування, тис. грн	17740	15760	20280

8	Доходи від реалізації оборотних активів, тис. грн	19600	24600	26180
9	Дохід від операційної оренди, тис. грн	11380	20340	9600
10	Витрати на збут, тис. грн	7680	5980	10200
11	Дохід від спільної діяльності, тис. грн	18900	21400	-
12	Одержано штрафи та неустойки, тис. грн	2400	6010	5400
13	Втрати від надзвичайних подій, тис. грн	3340	4700	8220

Тестові завдання

1. Які елементи входять до складу фінансів суб'єктів господарювання?

- а) ринок кредитних ресурсів;
- б) фінанси самозайнятого населення;
- в) фінанси комерційних підприємств і організацій;
- г) ринок цінних паперів.

2. Як називають капітал, створений шляхом накопичення прибутку фірми?

- а) основний;
- б) власний;
- в) інтелектуальний;
- г) оборотний.

3. Найбільш поширеним способом зниження фінансового ризику є:

- а) диверсифікація;
- б) страхування;
- в) лімітування;
- г) придбання додаткової інформації стосовно вибору і результатів.

4. Головною метою фінансового бізнес-консалтингу щодо діяльності підприємства є:

а) забезпечення максимізації добробуту власників підприємства в поточному і перспективному періоді;

б) комплексний характер формування управлінських рішень;

в) високий динамізм управління; варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень;

г) орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства.

5. Як називається капітал, створений шляхом накопичення прибутку фірми?

а) основний;

б) власний;

в) інтелектуальний;

г) залучений.

6. Процес розподілу інвестором коштів між різними об'єктами вкладення капіталу, має назву:

а) придбання додаткової інформації про результати;

б) лімітування;

в) страхування;

г) диверсифікація.

7. Політика підприємства щодо управління витратами (метод регулювання витрат, класифікація витрат, частка постійних витрат у собівартості) є складовою:

а) кредитної політики;

б) соціальної політики;

в) інвестиційної політики;

г) політика управління грошовими коштами.

8. Чинником фізичного зношування основного капіталу фірми, а, відповідно, і формування амортизаційного фонду фінансових ресурсів є:

а) зростання продуктивності праці в галузях, що виробляють засоби праці;

- б) науково-технічний прогрес;
- в) зберігання засобів виробництва у складських приміщеннях фірми;
- г) поява більш продуктивних засобів праці.

9. *До оборотного капіталу підприємства належить:*

- а) будівлі і споруди;
- б) верстати й обладнання;
- в) енергія й матеріали;
- г) нерухомість.

10. *Складовою якої політики є політика підприємства щодо оптимізації податкових платежів?*

- а) кредитної;
- б) управління витратами;
- в) інвестиційної;
- г) фінансової.

Список рекомендованої літератури

Даниленко А. І. Фінансові ризики: їх сутність і оцінка на підприємствах України. *Фінанси України*. 2020. № 3. С. 7-22.

Фінанси підприємств : навч. посіб. / О. Г. Біла. Київ: Ліра-К, 2014. 384 с.

Фінанси підприємств : підручник / С. М. Онисько. Київ: Ліра-К, 2014. 368 с.

Фінанси підприємств: навч. посібник / за ред. Г. Я. Аніловської, І. Б. Висоцької. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 440 с.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Фінанси: підручник. / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ: Знання, 2012. 687 с.

Словник термінів

Валовий дохід – загальна сума доходу платника податку на прибуток від усіх видів діяльності, отримана (нарахована)

протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, так і за її межами.

Валовий дохід підприємства – вартість новоствореного продукту в грошовому виразі.

Валовим вважається прибуток (збиток) підприємства, що визначається вирахуванням із доходу (виручки) від реалізації продукції податку на додану вартість, акцизного збору, інших вирахувань, собівартості реалізованої продукції.

Об'єктом фінансів підприємств є економічні відносини, пов'язані із рухом коштів, формуванням і використанням грошових фондів.

Роль фінансів підприємств як складової фінансової системи держави полягає в тому, що під час розподілу національного доходу формуються загальнодержавні фонди за рахунок податків та інших відрахувань; на рівні підприємств – фінанси підприємств забезпечують формування фонду оплати праці, а також інших соціальних фондів; вони виступають важливим інструментом економічного стимулювання, контролю й управління економікою.

Суб'єктами фінансів підприємств визнаються підприємства, організації, держава, працівники, банківські установи, страхові компанії, позабюджетні фонди, інвестиційні фонди, аудиторські фірми, інші суб'єкти господарювання, які є юридичними особами.

Фінанси підприємств – це система економічних відносин із приводу формування, розподілу й використання доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.

Функції фінансів підприємств: формування фінансових ресурсів (забезпечуюча); розподіл і використання фінансових ресурсів (розподільча); контроль за формуванням і використанням фінансових ресурсів (контрольна).

Запитання для самоконтролю

Які елементи входять до складу фінансів суб'єктів господарювання?

Як називають капітал, створений шляхом накопичення прибутку фірми?

Який спосіб зниження фінансового ризику є поширеним?

Вкажіть головну мету фінансового бізнес-консалтингу щодо діяльності підприємства.

Яку назву має процес розподілу інвестором коштів між різними об'єктами вкладення капіталу?

Політика підприємства щодо управління витратами (метод регулювання витрат, класифікація витрат, частка постійних витрат у собівартості) є складовою якої політики?

Що є чинником фізичного зношування основного капіталу фірми, а, відповідно, і формування амортизаційного фонду фінансових ресурсів?

Що належить до оборотного капіталу підприємства?

Складовою якої політики є політика підприємства щодо оптимізації податкових платежів?

Тема 8.1. Податки: сутність і види

П л а н

1. Податки. Податкова система. Податкові відносини. Принципи оподаткування. Функції податків.
2. Прямі і непрямі податки.
3. Державні податки. Місцеві податки і збори.

Практичні завдання

1. На основі даних про фінансово-господарську діяльність підприємств (див. табл. 2) визначте розмір прибутку до оподаткування і суму податку на прибуток (ставка податку – 18 %).

Таблиця 2

№ з/п	Показник	Підприємства		
		А	Б	В
1	Виручка від реалізації, тис. грн	136500	160710	179500
2	Собівартість реалізованої продукції	81900	102400	112670
3	Адміністративні витрати, тис. грн	2400	3100	3980
4	Фінансові доходи підприємства, тис. грн.	16300	9800	15340
5	Фінансові витрати, тис. грн	750	1040	3216
6	Амортизаційні відрахування, тис. грн	8870	7880	10140
7	Дивіденди одержані, тис. грн	9800	12300	13090
8	Дохід від операційної оренди, тис. грн	5690	10170	4800
9	Витрати на збут, тис. грн	3840	2990	5100
10	Одержано штрафи та неустойки, тис. грн	1200	3005	2700
11	Втрати від надзвичайних подій, тис. грн	1670	2350	4110

17. Митна вартість тютюнових виробів, що ввозяться у країну, складає 1000 доларів. Ставка імпортного мита відповідно до Єдиного митного тарифу – 15 %, митний збір за оформлення товару – 0,2 % митної вартості. Ставка акцизного збору – 35 %, ставка ПДВ – 20 %.

Обмінний курс на момент подання документів на митниці становить 798 грошових одиниць за 100 доларів.

Розрахуйте суму імпортного мита, митного збору, акцизного збору і ПДВ, а також загальну суму, що підлягає сплаті на митниці при перетині митного кордону.

Питання для самоконтролю

Обґрунтуйте значення податків для функціонування і розвитку суспільства.

Якими рисами характеризується податок?

Які елементи податку Ви знаєте? Охарактеризуйте їх.

Які основні функції виконують податки? Які Ви знаєте інші функції податків?

За якими ознаками класифікуються податки?

Дайте характеристику прямим і непрямим податкам. У чому відмінність між загальнодержавними і місцевими податками і зборами?

На яких принципах базується податкова система України?

У чому зміст і значення податкової політики? Якими критеріями визначається її ефективність?

Який порядок відрахувань і нарахувань до фондів державного пенсійного і загальнообов'язкового соціального страхування?

На яких засадах базується спрощена система оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва?

Дайте визначення категорії «податки». Обґрунтуйте їх значення у фінансовій системі держави.

Назвіть основні елементи податку. Продемонструйте на прикладі відмінність між суб'єктом і носієм податку.

Охарактеризуйте й обґрунтуйте взаємозв'язок і суперечливість функцій податку.

Тема 8.2. Податкова система

П л а н

1. Принципи побудови податкової системи держави.
2. Елементи податкової системи держави.
3. Податкова політика, особливості її проведення.

Практичні завдання

18. Розрахуйте податкову знижку¹ страхувальнику за договором довгострокового накопичувального страхування життя за умов, що його річний дохід становив 180000 грн, а розмір річного страхового платежу – 12000 грн.

Яких умов слід дотримуватися при оплаті освітянської послуги з метою отримання податкової знижки?

Тестові завдання

1. Обов'язкові платежі фізичних та юридичних осіб до бюджетів країни її законодавчими актами визначаються як:

¹ Податкова знижка – це документально підтверджена сума (вартість) витрат платника податку – резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб протягом звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподаткованого доходу, одержаного за наслідками такого звітного року у вигляді заробітної плати (ст. 14.1.170 Податкового кодексу України).

Податковим кодексом України передбачено податкові знижки для фізичної особи, що здійснили витрати на довгострокове страхування життя, якщо вона: є резидентом України; отримує офіційно нараховану заробітну плату (ст. 166.4.2. Податкового кодексу України); має Договір довгострокового страхування життя та витрати, підтверджені відповідними платіжними та розрахунковими документами (ст. 166.2.1. та 166.3.5 Податкового кодексу України). При цьому податкова знижка не може перевищувати суми місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 грн (пункт 169.4.1 ст.169 Податкового кодексу України). Якщо за договором страхування застрахованим є сам страхувальник, він може отримати повну суму можливої податкової знижки. Якщо ж страхувальник бажає застрахувати членів сім'ї першого ступеня споріднення (чоловік/дружина, діти, у т.ч. усиновлені, батьки) – розмір податкової знижки не може перевищувати 50% від можливої податкової знижки на кожного з таких членів сім'ї.

- а) податки;
- б) база оподаткування;
- в) об'єкт оподаткування;
- г) ставка податку.

2. Як називається податок, що стягується митницею на товари та інші предмети, які переміщуються через митний кордон?

- а) акцизний податок;
- б) мито;
- в) податок на прибуток;
- г) податок на доходи фізичних осіб.

3. Платниками податку на доходи фізичних осіб є:

- а) платники мита;
- б) юридичні особи, які отримують доходи з джерелом походження;
- в) фізична особа – резидент, яка отримує доходи;
- г) фізичні та юридичні особи, власники нерухомого майна.

4. Який з означених податків належить до прямих?

- а) акциз;
- б) мито;
- в) податок на додану вартість;
- г) податок на прибуток.

5. Яка особа може бути платником податку на додану вартість?

- а) власники земельних ділянок, земельних часток і землекористувачі;
- б) будь-яка особа, яка зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку на додану вартість;
- в) фізичні особи, які отримують доходи;
- г) особа, яка виробляє підакцизні товари (продукцію) на митній території країни.

6. Платником акцизу може бути:

а) сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського виробництва за попередній податковий рік дорівнює або перевищує 75%

б) будь-яка особа, яка зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку;

в) фізична особа (резидент і нерезидент), яка отримує доходи;

г) особа, яка виробляє підакцизні товари (продукцію) на митній території країни.

7. На що можуть бути встановлені непрямі податки?

а) на землю;

б) на доходи фізичних і юридичних осіб;

в) на транспортні засоби;

г) на товари і послуги у вигляді надбавки до ціни або тарифу.

8. За яких умов виникає надлишковий податковий тягар?

а) споживачі змушені сплачувати, крім прибуткового податку, ще й потоварні податки;

б) потоварне оподаткування призводить до скорочення обсягу виробництва даного товару і зменшення бюджетних надходжень;

в) оподаткування підриває стимули до праці;

г) деякі продавці не в змозі сплачувати податки.

9. Як називається явище, предмет чи процес, унаслідок наявності яких сплачується податок (дохід, майно тощо)?

а) суб'єкт оподаткування;

б) носій податку;

в) об'єкт оподаткування;

г) джерело сплати податку.

10. На яких принципах ґрунтується оподаткування?

а) рівномірність і зворотність;

б) визначеність, зручність і дешевизна;

- в) визначеність і дешевизна;
- г) рівномірність, визначеність, зручність і дешевизна.

11. Як називаються податки, що стягуються у сфері отримання доходу?

- а) акцизи;
- б) мито;
- в) прямі податки;
- г) непрямі податки.

Список рекомендованої літератури

Адміністрування податків, зборів, платежів: навч. посіб. / В.П. Хомутенко, І.С. Луценко, А.В. Хомутенко; за заг. ред. В.П. Хомутенко. Одеса: Атлант, 2015. 314 с.

Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція). Київ: Алерта, 2013. 384 с.

Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Податкова держава. Київ: Алерта, 2016. 304 с.

Податкові системи країн Азії: навч. посібник / М. І. Карлін, Н. І. Ліповська-Маковецька. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 240 с. DOI: <https://core.ac.uk/download/pdf/160158869.pdf>

Бюджетний процес в Україні: стан та проблеми інституційного забезпечення: монографія / З. С. Варналій, Т. В. Бугай, С. В. Онищенко. Полтава: ПолтНТУ, 2014. 270 с.

Податок на доходи фізичних осіб та єдиний соціальний внесок: новачі реформ та їх наслідки: монографія. Київ: Алерта, 2018. 442 с.

Податкова політика держави. Ще один великий компроміс / за заг. ред. К. І. Швабія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2018. 61 с. DOI: http://ndi-fp.nusta.edu.ua/files/doc/2019_TAX_POLICY.pdf

Варналій З. С., Романюк М. В. Податкова система: підручник. Київ: Знання України, 2019. 567 с.

Податкові системи зарубіжних країн: навч. посібник / М. І. Карлін. Київ: Кондор, 2018. - 366 с.

Протидія агресивному податковому плануванню в Україні / С. С. Брехов, В. І. Коротун та ін. Ірпінь: Університет ДФС України, 2017. 108 с.

Світові офшорні центри: навч. посібник / М. І. Карлін. Київ: Кондор, 2015. 421 с.

Соколовська А. М. Формування податкової політики в умовах невизначеності. *Фінанси України*. 2012. № 11. С. 44–51.

Соколовська А. М. Шляхи реформування податкової системи України. *Фінанси України*. 2014. № 12. С. 103–121.

Соколовська А. М. Концепція ліберальної податкової реформи: доцільність і можливість реалізації в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 11. С. 7–26.

Тимченко О. М. Наслідки податкових трансформацій у країнах ЄС та США. *Фінанси України*. 2020. № 1. С. 26–41.

Словник термінів

База оподаткування – це законодавчо закріплена частина доходів чи майна платника податків (за вирахуванням пільг), яка враховується при розрахунку суми податку, тобто сума, з якої стягується податок.

Джерело сплати податку – дохід суб'єкта (прибуток, заробітна плата, відсоток, рента), з якого сплачується податок.

Механізм справляння податків – це принципи, форми і методи їх установа, зміни чи скасування, дії, які забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.

Носій податку – фізична чи юридична особа, що у кінцевому підсумку здійснює витрати зі сплати податку.

Об'єкт оподаткування – явище, предмет чи процес, через наявність яких сплачується податок (дохід, майно тощо). Об'єкт оподаткування вимірюється в одиницях оподаткування.

Податки – це обов'язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, сплачуються юридичними та фізичними особами в процесі перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту й акумулюються в

централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

Податкова квота – частка податку в доході платника (сума доходу, яка перераховується в бюджет через податкову систему).

Податкова система – це сукупність правових норм, що регулюють розміри, форми, методи і терміни стягнення податків і платежів, які носять податковий характер і необхідні державі для виконання її функцій.

Податковий період – строк, протягом якого завершується процес формування податкової бази, остаточно визначається розмір податкового зобов'язання.

Податкові пільги – законодавчо закріплений перелік умов, за наявності яких платник податку зменшує податкові зобов'язання.

Система оподаткування – це встановлені у країні податки, збори та інші обов'язкові платежі до бюджету і державних цільових фондів.

Ставка податку – розмір податку на одиницю оподаткування. Залежно від побудови податків розрізняють тверді й часткові.

Суб'єкт оподаткування, або платник податків, – фізична чи юридична особа, на яку законом покладено обов'язок платити податок.

Сфера дії податку – сукупність носіїв податку, на яких у кінцевому підсумку лягає його тягар.

Питання для самоконтролю

1. На яких принципах базується податкова система України?
2. У чому зміст і значення податкової політики?
3. Якими критеріями визначається ефективність податкової політики?
4. На яких засадах базується спрощена система оподаткування?

5. За яких умов суб'єкти господарювання можуть розраховувати на податкові знижки?

6. Які наслідки слід очікувати суб'єктам господарювання від ухилення від сплати податків?

Тема 9.1. Державний бюджет

П л а н

1. Сутність бюджету: економічний зміст, правовий зміст, форма прояву.

2. Види бюджету. Система факторів формування та використання бюджету.

3. Функції бюджету: розподільча, регулююча й контрольна.

Практичне завдання

19. Міністерство фінансів України відповідно до покладених на нього завдань формує і проводить у межах повноважень, передбачених законом, бюджетну політику (<https://mof.gov.ua/uk/budget-policy>).

Напишіть есе на тему: «Бюджетна політика на сучасному етапі в Україні».

Запитання для самоконтролю

Визначте систему факторів формування й використання бюджету.

Які складові охоплюють державні фінанси?

Який з фондів є основною ланкою фінансів держави?

Які показники характеризують стан бюджету як фінансового плану?

У чому полягають специфічні ознаки бюджету як економічної категорії?

Які розрізняють головні функції бюджету?

За яких умов може утворитися дефіцит державного бюджету?

Як визначається стан забезпечення платоспроможності держави?

Як називається принцип формування бюджетної системи, згідно з яким повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період?

Як називається принцип формування бюджетної системи, відповідно до якого бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, встановлені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями?

Як називається принцип формування бюджетної системи, за яким повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період?

Розкрийте зміст функцій бюджету: розподільчої, регулюючої та контрольної.

Тема 9.2. Бюджетна система

П л а н

1. Бюджетна система України: сутність і склад.
2. Сутність місцевих фінансів, їх сфери, суб'єкти й об'єкти.
3. Видатки місцевих бюджетів, порядок їх розмежування. Міжбюджетні трансферти.

Практичне завдання

20. Спираючись на дані Міністерства фінансів України (<https://mof.gov.ua/uk/budget>), напишіть есе на тему: «Бюджет України як план формування та використання фінансових ресурсів».

Тестові завдання

1. Вкажіть, які складові охоплюють державні фінанси:

- а) державний та місцеві бюджети; державні фонди цільового призначення; державний кредит;
- б) фінанси підприємств і організацій державної форми власності;
- в) державний та місцеві бюджети; державні фонди цільового призначення;
- г) державний та місцеві бюджети; державні фонди цільового призначення; державний кредит; фінанси підприємств і організацій державної форми власності.

2. Основною ланкою фінансів держави є:

- а) фонд зайнятості;
- б) пенсійний фонд;
- в) державний бюджет;
- г) інноваційний фонд.

3. Стан бюджету як фінансового плану характеризують такі показники:

- а) профіцит, баланс, дефіцит;
- б) бюджетний дефіцит, профіцит;
- в) бюджетна рівновага, надлишок.
- г) рівновага доходів і видатків бюджету.

4. Вкажіть, у чому полягають специфічні ознаки бюджету як економічної категорії:

- а) це централізований фонд грошових ресурсів держави, що знаходяться в постійному русі і складаються з вхідних і вихідних бюджетних потоків;
- б) забезпечення фінансовими ресурсами реалізації програм економічного та соціального розвитку;
- в) управління фінансовою діяльністю держави та інших суб'єктів економіки завдяки внутрішнім заходам;
- г) встановлення раціонального розподілу й використання фінансових ресурсів.

5. *Головними функціями бюджету визнаються:*

- а) фінскальна і стимулююча;
- б) планування і прогнозування;
- в) розподільна й контрольна;
- г) законодавча й виконавча.

6. *Дефіцит державного бюджету може утворитися за таких умов:*

- а) сума активів держави перевищує розміри її зобов'язань;
- б) сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень;
- в) витрати держави скорочуються;
- г) сума податкових надходжень скорочується.

7. *Як визначається стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів?*

- а) бюджетна безпека;
- б) грошово-кредитна безпека;
- в) валютна безпека;
- г) боргова безпека.

8. *Принцип формування бюджетної системи, згідно з яким повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період називається:*

- а) принцип єдності бюджетної системи;
- б) принцип збалансованості;
- в) принцип самостійності;
- г) принцип повноти.

9. *Принцип формування бюджетної системи, відповідно до якого бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, встановлені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями називається:*

- а) принцип єдності бюджетної системи;
- б) принцип збалансованості;

- в) принцип самостійності;
- г) принцип цільового використання бюджетних коштів.

10. Принцип формування бюджетної системи, за якого повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період, називається:

- а) принцип єдності бюджетної системи;
- б) принцип збалансованості;
- в) принцип самостійності;
- г) принцип цільового використання бюджетних коштів.

Список рекомендованої літератури

Бюджетний процес в Україні: стан та проблеми інституційного забезпечення: монографія / З. С. Варналій, Т. В. Бугай, С. В. Онищенко. Полтава: ПолтНТУ, 2014. 270 с.

Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти / З. С. Варналій, К. В. Коваленко, С. В. Онищенко, І. В. Савич; за ред. З. С. Варналія. Київ: Знання України, 2016. 395 с.

Рожко О. Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія. Київ: Ліра-К, 2016. 360 с.

Небрат В. В. Еволюція теорії державних фінансів в Україні: монографія / НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2013. 584 с.

Опарін В. М., Сарнецька Я. А. Імперативи бюджетного регулювання в Україні в умовах фіскальної децентралізації. *Фінанси України*. 2020. № 1. С. 58–72.

Податкова система: підручник / З. С. Варналій, М. В. Романюк. Київ: Знання України, 2019. 567 с.

Податкові системи зарубіжних країн: навч. посібник / М. І. Карлін. Київ: Кондор, 2018. 366 с.

Сторонянская И. З. Модели финансового выравнивания: мировая практика / И. З. Сторонянская, Л. Я. Беновская. *Фінанси України*. 2020. № 2. С. 25–37.

Фінанси: навч. посібник / Л. В. Лисяк, С. В. Качула, Л. О. Міщенко, Д. А. Міщенко; за ред. Л. В. Лисяк. Дніпро: ТОВ “Акцент ПП”, 2017. 298 с.

Словник термінів

Бюджет – це сукупність економічних відносин між державною, з одного боку, та юридичними й фізичними особами – з іншого, з приводу формування і використання централізованого фонду грошових коштів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій.

Бюджетна система – це сукупність усіх бюджетів, які формуються і діють на території певної держави згідно з її бюджетним устроєм.

Бюджетні відносини – частина фінансових відносин держави з підприємствами й населенням, пов'язані з формуванням централізованого фонду фінансових ресурсів. Їх особливості полягають у наступному: мають перерозподільчий, всеохоплюючий характер; призначені для законодавчого регулювання.

Державний бюджет за формою прояву – це основний фінансовий план, в якому відображається діяльність держави й місцевих органів влади й управління, це баланс доходів і витрат держави. Як основний фінансовий план держави бюджет має силу закону й відіграє координуючу роль стосовно інших фінансових планів.

Державний бюджет за матеріальним змістом – це централізований грошовий фонд держави.

Державні фінанси – це розгалужена система відносин, яка опосередковується формуванням, розподілом, перерозподілом і використанням централізованих фондів грошових коштів; сукупність процесів розподілу і перерозподілу вартості ВВП, що виникають у процесі формування, розподілу й використання централізованих фондів грошових коштів і призначені для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

Доходи місцевих бюджетів – це економічні відносини, що виникають у процесі формування фінансових ресурсів на регіональному рівні, призначених для виконання функцій та завдань місцевих органів влади.

Контрольна функція державного бюджету полягає в контролі за формуванням і використанням централізованого

фонду грошових коштів, а її виконання дозволяє віднайти недоліки в управлінні фінансами, своєчасно і повно оцінити фінансові ресурси, які надходять у розпорядження держави, проаналізувати пропорції розподілу й ефективність використання бюджетних коштів.

Міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Регулююча (акумулятивна) функція державного бюджету проявляється у створенні матеріально-технічної бази для функціонування держави на основі створення централізованого фонду фінансових ресурсів.

Розподільча функція державного бюджету реалізується через розподіл і перерозподіл ВВП і національного доходу, що призводить до концентрації фінансових ресурсів у руках держави;

Запитання для самоконтролю

Визначте зміст бюджетної системи.

Які стадії має бюджетний процес?

Визначте сутність місцевих фінансів, їх сфери, суб'єкти та об'єкти.

У чому полягає вплив місцевих фінансів на соціально-економічну сферу держави.

Назвіть функції місцевих фінансів.

Вкажіть, що визначає фінансово-економічна база місцевого самоврядування.

Наведіть визначення поняття «місцевий бюджет» як фінансового документа і систему економічних відносин.

Визначте чинники, що впливають на доходи місцевих бюджетів, їх групи.

Охарактеризуйте міжбюджетні трансферти.

Встановіть видатки місцевих бюджетів і порядок їх розмежування.

Тема 10. Державний кредит і державний борг

П л а н

1. Державний кредит як фінансова категорія, його економічна сутність, призначення, роль.
2. Внутрішні та зовнішні державні запозичення.
3. Держава як кредитор. Внутрішнє й зовнішнє кредитування.
4. Державний борг, причини виникнення й методи управління.

Практичні завдання

21. Написати есе на тему: «Боргова політика на сучасному етапі в Україні», спираючись на дані Міністерства фінансів України (<https://mof.gov.ua/uk/borgova-politika>).

Тестові завдання

1. У чому проявляється класична форма державного кредитування?

- а) держава виступає позичальником грошових коштів;
- б) держава виступає кредитором;
- в) держава є спостерігачем процесу руху фінансових ресурсів;
- г) держава виступає гарантом позичання.

2. Заборгованість держави внутрішнім кредиторам, що утворюється внаслідок дефіциту бюджету і випуску облігацій для його погашення, називається:

- а) внутрішній борг;
- б) державний кредит;
- в) капітальний державний борг;
- г) державний зовнішній борг.

3. Сукупність заходів держави, конкретних дій її з виплати доходів кредиторам (виплати вигравшів і процентів по позиках), погашення позик, зміна умов погашення вже випущених позик, визначення умов і порядку випуску нових державних цінних паперів характеризує:

- а) управління державним боргом;
- б) державний кредит;
- в) капітальний державний борг;
- г) державний зовнішній борг.

4. Основними формами державного кредитування вважають?

- а) внутрішнє й зовнішнє кредитування;
- б) капітальне й поточне кредитування;
- в) заставне й незаставне кредитування;
- г) просте і складне кредитування.

5. Як можна визначати державний борг?

- а) це сума попередніх державних витрат;
- б) це сума попередніх бюджетних дефіцитів;
- в) це сума попередніх бюджетних дефіцитів за вирахуванням бюджетних надлишків;
- г) це сума попередніх витрат на оборону.

6. За яких умов утворюється дефіцит державного бюджету?

- а) коли сума активів держави перевищує розміри її зобов'язань;
- б) коли сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень;
- в) коли витрати держави скорочуються;
- г) коли сума податкових надходжень скорочується.

7. Борг держави зовнішнім кредиторам, фінансові зобов'язання держави (зовнішні позики та несплачені за них відсотки іноземним кредиторам на певну дату) називається:

- а) внутрішнім боргом;

- б) державним кредитом;
- в) капітальним державним боргом;
- г) державним зовнішнім боргом.

8. *Державний кредит як ланка фінансової системи характеризується як:*

- а) фінансові відносини у сфері централізованих державних фінансів;
- б) централізація фінансових ресурсів для вирішення конкретних завдань і проблем;
- в) відносини, при яких держава виступає позичальником, а кредиторами – будь-які юридичні та фізичні особи, враховуючи і кредити інших країн;
- г) надбудова, через яку координується діяльність цієї фінансової системи.

9. *У яких випадках ощадна справа належить до державного кредиту?*

- а) при виплаті пенсій населенню;
- б) у випадку, якщо залучені кошти населення спрямовуються до бюджету і на придбання державних цінних паперів;
- в) при реалізації лотерей;
- г) при здійсненні будь-яких операцій ощадним банком.

10. *Під міжнародним кредитом розуміють:*

- а) валютні резерви НБУ;
- б) відносини між державами з приводу передання валютних цінностей чи товарних кредитних ресурсів на умовах їх зворотності й платності;
- в) вільноконвертовані валюти за їх використанням при розрахункових операціях;
- г) дотації, гранти й донорські внески міжнародних фінансових інституцій.

Список рекомендованої літератури

Бец О., Лісовенко В. Еволюція наукових концепцій державного боргу. *Ринок цінних паперів України*. 2014. № 1–2. С. 11–20.

Босенко О. С. Удосконалення механізмів управління гарантованим державою боргом в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2019. № 1. С. 32–45.

Босенко О. С. Управління державними борговими зобов'язаннями в зарубіжних країнах. *Наукові праці НДФІ*. 2016. Вип. 2(75). С. 26–38.

Бюджетний процес в Україні: стан та проблеми інституційного забезпечення: монографія / З. С. Варналій, Т. В. Бугай, С. В. Онищенко. Полтава: ПолтНТУ, 2014. 270 с.

Державна боргова політика України в контексті досвіду постсоціалістичних країн – членів ЄС : монографія / за ред. В. М. Федосова. Біла Церква : Пшонківський О. В., 2016. 242 с.

Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти / З. С. Варналій, К. В. Коваленко, С. В. Онищенко, І. В. Савич; за ред. З. С. Варналія. Київ: Знання України, 2016. 395 с.

Рожко О. Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія. Київ: Ліра-К, 2016. 360 с.

Лондар С., Босенко О. Оцінка боргової стійкості України. URL: <http://irn.center/our-journal-2/>.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Фінансова та еколого-економічна політика в умовах децентралізації влади в Україні: монографія / Л. В. Мельник, А. А. Подлевський, Н. М. Кондрацька та ін. Ч. 4. Київ: Кондор, 2019. 180 с.

Мельник Л. М., Дума В. Л. Формування бюджетного потенціалу місцевих фінансів: монографія. Київ: Кондор, 2019. 216 с.

Словник термінів

Державний борг за економічною сутністю – це система економічних відносин держави як позичальника з її кредиторами (резидентами та нерезидентами).

Державний борг за організаційною сутністю – це загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають у дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства та договору.

Державний кредит – це система економічних відносин, що виникають між державою та фізичними й юридичними особами (фінансово-кредитними установами, корпораціями, іноземними урядами, міжнародними фінансовими організаціями та ін.) з приводу мобілізації грошових коштів на кредитній основі (на умовах платності, строковості, поворотності), у яких держава може виступати як позичальник, кредитор або гарант.

Міжнародний державний кредит – це сукупність відносин, у яких держава виступає на світовому фінансовому ринку в ролі позичальника або кредитора.

Форми міжнародного державного кредиту: державні запозичення; кредити міжнародних організацій та іноземних держав.

Запитання для самоконтролю

Розкрийте роль держави як позичальника, кредитора і гаранта.

Визначте внутрішні державні запозичення та їх форми.

Розкрийте державні й місцеві позики.

Вкажіть критерії класифікації державних позик.

Визначте зовнішні державні запозичення.

Визначте умови надання міжнародного державного кредиту, позик міжнародних фінансових організацій та міжнародних фінансових інституцій, міждержавних та комерційних позик.

Встановіть роль держави як кредитор. Охарактеризуйте внутрішнє й зовнішнє кредитування.

Визначте, як відбувається кредитування за окремими державними програмами.

Розкрийте державні гарантії за запозиченнями суб'єктів господарювання.

Визначте напрями використання коштів, отриманих від державних запозичень: фінансування дефіциту бюджету, формування валютних резервів центрального банку, фінансування інвестиційних проектів.

Встановіть ефективність державних запозичень.

Вкажіть чинники, що впливають на державний борг, причини його виникнення і зростання.

Які розрізняють види державного боргу і обмеження його граничного рівня?

Які існують джерела погашення державного боргу?

Які наслідки державного боргу можуть мати місце в коротко- і довгостроковому періоді?

Назвіть методи управління державним боргом.

Перерахуйте відмінності рефінансування та реструктуризації боргу, їх зміст і передумови використання.

Тема 11. Державні цільові фонди

П л а н

1. Система державних цільових фондів і принципи їх діяльності.

2. Сутність і суспільне призначення соціального страхування. Фонди соціального страхування.

3. Солідарна, накопичувальна і змішана пенсійні системи. Еволюція пенсійного страхування в Україні.

Практичні завдання

22. З'ясуйте співвідношення категорій «соціальне страхування», «соціальне забезпечення», «соціальна підтримка» і «соціальна допомога».

23. Поясніть необхідність і принципи збору єдиного соціального внеску (ЄСВ).

24. Висвітліть проблеми цільового використання коштів соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

25. З'ясуйте джерела, розміри й порядок сплати страхових внесків при страхуванні у зв'язку з безробіттям.

Тестові завдання

1. Головна ланка соціальної політики держави є:

а) мінімізація конфлікту між ефективністю і соціальною справедливістю;

б) політика формування доходів населення;

в) зниження диференціації доходів населення;

г) протидія соціальній напруженості в суспільстві.

2. Які функції властиві соціальному страхуванню?

а) контрольна, захисна, розподільна, регулююча й контролююча;

б) контрольна й захисна;

в) розподільна, регулююча й контролююча;

г) контрольна й розподільна.

3. Об'єктом для обчислення єдиного соціального внеску роботодавців до соціальних позабюджетних фондів є:

а) сума оподаткованого доходу;

б) виручка від реалізації продукції;

в) сукупний оподатковуваний дохід;

г) фактичні витрати на оплату праці.

4. За якою ставкою з 01.01.2016 року сплачується єдиний соціальний внесок (ЄСВ)?

- а) 24 % валових витрат;
- б) 33,2 % Фонду оплати праці;
- в) 20% від прибутку;
- г) 22% Фонду оплати праці.

5. Який вид державного соціального страхування не запроваджено на державному рівні як загальнообов'язковий в Україні?

- а) пенсійне страхування;
- б) страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням;
- в) медичне страхування;
- г) страхування на випадок безробіття.

6. На які види за рівнем управління поділяються Державні цільові фонди?

- а) соціальні й економічні;
- б) державні й недержавні;
- в) міжнародні, загальнодержавні і регіональні;
- г) кредитні і страхові.

7. Які із наведених груп позабюджетних фондів мають соціальне спрямування?

- а) фонд охорони праці, Державний інноваційний фонд;
- б) Пенсійний фонд України, фонд соціального страхування, фонд сприяння зайнятості населення;
- в) Фонд ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення, державні дорожні фонди;
- г) фонди охорони навколишнього середовища, Державний фонд сприяння конверсії.

8. Який з видів страхування входить до складу системи загальнообов'язкового державного соціального страхування?

- а) соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності;

- б) страхування майна;
- в) страхування відповідальності;
- г) довгострокове накопичувальне страхування життя.

9. Який фонд створювався з метою проведення профілактичних заходів з охорони праці, поліпшення здоров'я та відновлення працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків?

- а) фонд охорони праці, Державний інноваційний фонд;
- б) Пенсійний фонд України, фонд соціального страхування, фонд сприяння зайнятості населення;
- в) Фонд ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення, державні дорожні фонди;
- г) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

10. Під фінансовим механізмом соціального страхування розуміють:

- а) порядок та умови формування і використання коштів соціального страхування на визначені державою цілі соціального захисту населення;
- б) Пенсійний фонд України, фонд соціального страхування, фонд сприяння зайнятості населення;
- в) Фонд ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення, державні дорожні фонди;
- г) Фонди охорони навколишнього середовища, Державний фонд сприяння конверсії.

Список рекомендованої літератури

Нечипорук Л. В. Фінансові рішення в ризик-менеджменті бізнес-організацій. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. №5 (22). С. 98–103.

Розвиток державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи: монографія / за ред. О. П. Кириленка, Б. С. Малиняка. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 350 с.

Соціальне страхування: підручник / за ред. О. П. Кириленка та В. С. Толуб'яка. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2016. 516 с.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ: Знання, 2012. 687 с.

Словник термінів

Державні позабюджетні цільові фонди – фонди, що мають строго цільове призначення. Використовуються для розширення соціальних послуг населенню, розвитку галузей інфраструктури, надання суспільної допомоги непрацездатним і малозабезпеченим громадянам. В Україні нині діють такі позабюджетні державні цільові фонди: Державний пенсійний фонд; Державний фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Державний фонд соціального страхування на випадок безробіття; Державний фонд соціального страхування від нещасних випадків.

Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування – система прав, обов'язків і гарантій, що передбачає призначення, перерахунок і виплату пенсій, надання соціальних послуг застрахованим особам і членам їх родин із коштів Пенсійного фонду України, що формується за рахунок страхових внесків роботодавців і громадян на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, бюджетних та інших джерел, а також регулює порядок формування загальнообов'язкового накопичувального пенсійного фонду і виплат з його коштів пенсій або одноразових виплат.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин і надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Запитання для самоконтролю

Державні цільові фонди. Принципи діяльності державних цільових фондів.

Суб'єкти соціального страхування, їх права й обов'язки.

Види соціального страхування.

Система фондів соціального страхування й управління ними.

Державне регулювання соціального страхування.

Солідарна, накопичувальна і змішана пенсійні системи, їх переваги і недоліки.

Пенсійне страхування і його організація.

Еволюція пенсійного страхування в Україні.

Принципи пенсійного страхування.

Пенсійний фонд як головна установа управління пенсійними активами, його функції і завдання.

Порядок нарахування, обчислення і сплати страхових внесків за державним пенсійним страхуванням.

Недержавні пенсійні фонди, їх види.

Корпоративні, професійні й відкриті недержавні пенсійні фонди, відмінності між ними.

Обмеження щодо напрямів інвестування пенсійних активів фондів.

Єдиний соціальний внесок.

Тема 12. Страхування і страховий ринок

П л а н

1. Економічна і правова сутність страхових відносин. Функції та принципи страхування.

2. Система страхових фондів: централізовані й децентралізовані фонди.

3. Характеристика суб'єктів страхування: страховик, страхувальник, застрахований, вигодонабувач.

4. Види страхування та їх характеристика. Засади добровільного й обов'язкового страхування.

5. Сутність страхового ринку. Становлення та функціонування страхового ринку в Україні.

Практичні завдання

26. Майно застраховане на суму 1800 000 грн. Умовами страхової угоди передбачено франшизу 5 %.

Розрахуйте розмір страхових виплат за умовної та безумовної франшизи, якщо: а) збиток страхувальника складає 560000 грн; б) збиток страхувальника складає 850000 грн.

27. За договором страхування майна торгового підприємства передбачено умовну франшизу в розмірі 2%, а страхова сума – 2,5 млн грн. Фактичний збиток: а) 414 тис. грн; б) 250 тис. грн; в) 1060 тис. грн.

Визначте, в якому розмірі буде відшкодовано збиток в усіх випадках.

28. Бізнес-завдання: «Оптимізація страхового забезпечення відповідальності автовласника»

Порівняйте умови надання будь-якої страхової послуги декількома (3-5) різними страховими компаніями: діапазон тарифних ставок, обсяг страхового покриття, розмір франшизи, розбіжності в умовах договорах страхування.

Обґрунтуйте на підставі здійсненого дослідження, умови якої компанії є більш привабливими.

Для аналізу умов страхування рекомендується:

відвідати сайт страховика й дослідити подану там інформацію;

зателефонувати до кол-центрів обраних страховиків і поставити питання консультанту, відповіді на які відсутні на сайті; за можливості відвідати офіс страхової компанії.

Результати дослідження подати у вигляді есе.

Тестові завдання

1. *Страхова сума, яка виплачується за договором страхування від нещасних випадків, залежить від:*

а) виду нещасного випадку;

б) ступеня втрати здоров'я страхувальника;

- в) строку страхування;
- г) всі варіанти вірні.

2. *Попит на страхові послуги на ринку формують:*

- а) страхові компанії;
- б) природні страхові події;
- в) засоби масової інформації;
- г) техногенні аварії та інші катаклізми.

3. *Договір страхування припинить свою дію у разі:*

- а) наявності третьої винної особи;
- б) надання недостовірних даних про страховий випадок;
- в) несвочасного повідомлення про страховий випадок;
- г) закінчення терміну страхування.

4. *Найвигіднішим джерелом фінансування страхового захисту підприємницьких ризиків:*

- а) фонд самострахування;
- б) страховий фонд страхової компанії;
- в) кошти поручителя (гаранта);
- г) кредитні кошти.

5. *Страхова компанія не буде відшкодовувати збитків згідно з укладеним договором страхування ризику втрати майна, якщо вони заподіяні:*

- а) затопленням водою;
- б) вибухом під час проведення зварювальних робіт на території страхування;
- в) протиправними діями третіх осіб;
- г) військовими діями.

6. *У разі повного знищення майна величина збитку розраховується:*

- а) на підставі дійсної вартості втраченого майна;
- б) як сума вартості ремонту;
- в) на підставі вартості втраченого майна з урахуванням ступеня його зносу й витрат на рятування;
- г) на підставі вартості втрачено майна.

7. Величина страхового тарифу за договорами страхування підприємствами ризику втрати майна залежить від:

- а) рішення страхової компанії;
- б) виду майна, що страхується;
- в) репутації страхувальника;
- г) частоти страхових подій.

8. За системою першого ризику збитки відшкодовуються:

- а) на пропорційній основі;
- б) повністю;
- в) повністю, але не більше страхової суми;
- г) зменшуються лише на суму франшизи;

9. Андерайтинг – це:

- а) аналіз фінансового стану страхової компанії;
- б) урегулювання збитків;
- в) маркетингове дослідження ринку страхових послуг;
- г) оцінка ризиків, що приймаються на страхування.

10. Вкажіть, які риси є критеріями страхування ризику:

- а) мобільність;
- б) випадковість;
- в) високий ступінь імовірності;
- г) середній розмір втрат.

Список рекомендованої літератури

Нечипорук Л. В. До визначення поняття «страхова група». *Вісник НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. Харків: Право, 2013. Вип. 4 (15). С. 35–43.

Нечипорук Л. В. Особенности формирования страхового рынка в контексте создания правовой экономики (на примере Украины и Грузии) / Л.В. Нечипорук, Л. Лордкипанидзе. *Економічна теорія та право*. Харків: Право, 2015. Вип. 1 (20).

Нечипорук Л. В. Попит, пропозиція та рівновага на ринку страхових послуг. *Електронне наукове видання «Глобальні та*

національні проблеми економіки». 2015. Випуск № 5. С. 911–916.

Нечипорук Л. В. Посилення загроз фінансовій безпеці держави в умовах фінансової глобалізації. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 281–298.

Нечипорук Л. В. Теорія та практика медичного страхування в Україні. *Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. 2015. Вип. № 6. С. 751–755.

Нечипорук Л. В. Фінансова інклюзія в контексті страхових послуг. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 3. С. 411–417. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i26.143994>

Нечипорук Л. В. Фінансовий бізнес-консалтинг в умовах інтернаціоналізації фінансової сфери // *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph / edited by authors*. 2nd ed. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2019. 528 p. (p. 296-312)

Нечипорук Л. В. Теоретичні аспекти дослідження потреб споживачів страхових послуг. *Вісник НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*. Харків: Право, 2014. Вип. 2 (17). С. 127–137.

Нечипорук Л. В. Фінансові рішення в ризик-менеджменті бізнес-організацій. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. №5 (22). С. 98–103.

Словник термінів

Страхова подія – подія, передбачена договором страхування або чинним законодавством, із настанням якої виникає зобов’язання страховика відшкодувати завдані цією подією збитки або сплатити страхове забезпечення страхувальникові.

Страхова премія (внесок, платіж) – плата страхувальника страховикові за те, що той зобов’язується відшкодувати страхувальнику, у разі виникнення, матеріальні збитки, завдані застрахованому майну, або виплатити страхову суму при настанні певних подій.

Страхова сума – межа грошових зобов’язань страхови-

ка щодо компенсації завданих страховою подією збитків страхувальнику.

Страхове відшкодування – сума компенсації, що її сплачує страховик страхувальнику за збиток, спричинений застрахованому майну страховим випадком.

Страховий випадок – стихійне лихо, нещасний випадок або настання іншої події, за якої виникає зобов'язання страховика сплатити страхувальнику страхове відшкодування або страхову суму.

Страховий захист – сукупність економічних відносин, пов'язаних із попередженням, подоланням або зменшенням негативного впливу несприятливих подій (ризиків) і відшкодуванням їх наслідків із метою забезпечення безперервного і безперебійного суспільного виробництва, фінансової стабільності в державі, сталого економічного розвитку й загального добробуту.

Страховий ринок – це особливе соціально-економічне середовище, сфера економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист (страхова послуга), формуються попит і пропозиція на них, а також інфраструктура і конкуренція.

Страховик – юридична особа (страхова компанія), що діє на підставі відповідної ліцензії, беручи на себе певні зобов'язання щодо створення колективного страхового фонду і виплати з нього страхового відшкодування страхувальнику або третій особі (на користь якої укладено договір страхування) при настанні страхового випадку.

Страхувальник – фізична або юридична особа, яка страхує своє майно чи укладає зі страховою організацією договір особистого страхування і сплачує страхові внески.

Страхування – система особливих перерозподільних операцій, що виникають між учасниками страхового фонду у зв'язку з його утворенням за рахунок цільових грошових внесків, використанням на відшкодування втрат суб'єкта господарювання й наданням допомоги громадянам (або їх сім'ям) у разі настання страхових випадків (досягнення певного віку, унаслідок втрати працездатності, смерті тощо).

Запитання для самоконтролю

Розкрийте сутність ризику, його види й характеристики.
Визначте, у чому полягає економічна і правова сутність страхових відносин.

Означте функції та принципи страхування.

Визначте особливості системи страхових фондів (централізовані та децентралізовані).

Розкрийте особливості фінансових відносин у страхуванні, єдність і відмінність фінансів і страхування.

Дайте характеристику суб'єктів страхування: страховик, страхувальник, застрахований, вигодонабувач.

Вкажіть види страхування, охарактеризуйте їх.

Встановіть засади добровільного й обов'язкового страхування.

Розкрийте сутність страхового ринку.

Визначте організаційні форми створення страхових компаній.

Встановіть особливості формування доходів і витрат страховика.

Розкрийте, у чому полягає посередницька діяльність на страховому ринку: страхові брокери і страхові агенти.

Вкажіть, у чому полягає діяльність професійних аналітиків (непрямих страхових посередників).

Тема 13. Фінансовий ринок

П л а н

1. Фінансовий ринок: сутність, функції, економічна роль.
2. Ринок грошей і ринок капіталів (ринок кредитних ресурсів і ринок цінних паперів).
3. Ринок цінних паперів та фондова біржа.
4. Ринок фінансових послуг.

Практичні завдання

29. Акціонерним товариством зареєстровано 10 тис. звичайних акцій, з яких 9 тис. продано акціонерам. Через декілька місяців товариство викупило в інвесторів 1500 акцій. Із закінченням звітнього періоду зборами акціонерів прийняте рішення про розподіл як дивідендів 17000 тис. грн прибутку.

Визначте дивіденди на одну акцію.

30. Статутний капітал акціонерного товариства «АВРОМАТ» у розмірі 200 млн грн розподілений на 900 звичайних і 100 привілейованих акцій. Фіксована ставка дивіденду за привілейованими акціями – 15,0 % . Обсяг прибутку до розподілу між акціонерами становить 2,5 млн грн.

Визначте суму дивідендів, яку одержали власники звичайних і привілейованих акцій.

31. Курсова ціна акції, розміщеної за номіналом 12 тис. грн у перший рік після емісії, становила 24 тис. грн.

Визначте додаткову прибутковість цінного папера.

32. Фінансовий лізинг є перспективним напрямом і відкриває нові можливості для суб'єктів господарювання і фізичних осіб. Перш за все за допомогою лізингу можна профінансувати оновлення основних фондів, також він забезпечує низку додаткових послуг для своїх клієнтів. Послуги фінансового лізингу в Україні надаються банками, юридичними особами-лізингодавцями, які не є фінансовими установами (далі – ЮО-лізингодавці), і фінансовими компаніями, які є фінансовими установами (далі – ФК-лізингодавці). НБУ опублікував Білу книгу з регулювання ринку фінансового лізингу, у якій запропоноване загальне бачення розвитку ринку лізингу та очікуваний позитивний ефект

від

змін

(https://bank.gov.ua/admin/uploads/article/White_paper_lizing_2020.pdf?v=4).

Напишіть есе на тему: «Організація ринку фінансового лізингу в Україні».

Тестові завдання

1. *За формою фінансових ресурсів виокремлюють такі складові фінансового ринку:*

- а) ринок грошей і ринок капіталів;
- б) ринок грошей і ринок економічних ресурсів;
- в) ринок капіталів і ринок економічних ресурсів;
- г) ринок акцій та ринок облігацій.

2. *Складовими інституціональної структури кредитно-банківської системи є:*

- а) центральний банк країни та комерційні банки;
- б) спеціальні небанківські фінансово-кредитні установи, які виконують окремі функції або обслуговують окремі галузі економіки;
- в) кредитні спілки, страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні компанії тощо;
- г) комерційні банки; кредитні спілки, страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні компанії тощо;
- д) центральний банк країни; комерційні банки; спеціальні небанківські фінансово-кредитні установи.

3. *До комерційного кредиту належить:*

- а) довгострокова позика, що надається для придбання землі;
- б) кредит банку юридичним особам;
- в) випуск облігацій державних позик;
- г) продаж товару одним підприємством іншому з відстроченням платежу.

4. *Систему заходів регулювання майбутніх цінових ризиків через купівлю-продаж строкових біржових контрактів характеризує:*

- а) хеджування;
- б) опціон;
- в) страхування;

г) ф'ючерсний контракт.

5. Дайте відповідь, інструментом якого з видів кредиту є вексель:

- а) комерційного;
- б) банківського;
- в) державного;
- г) іпотечного.

6. Оберіть зайву умову надання кредиту:

- а) терміновість;
- б) платність;
- в) забезпеченість;
- г) зворотність;
- д) прибутковості.

7. Вкажіть зайву функцію центрального банку:

- а) емісія грошей;
- б) визначення облікової ставки;
- в) резервування кредитних ресурсів комерційних банків;
- г) забезпечення грошово-кредитної політики;
- д) фінансовий лізинг.

8. У складі банківської системи зайвим вважається такий елемент, як:

- а) національний банк;
- б) комерційні банки;
- в) інвестиційні фонди;
- г) регіональні банки.

9. Зайвою для характеристики акції є така властивість цінного папера, як:

- а) є безстроковим цінним папером;
- б) надає право на участь в управлінні діяльністю емітента;
- в) надає право на отримання постійного фіксованого доходу;
- г) надає право на частину майна в разі ліквідації акціонерного товариства.

10. *Відмінність акції від облигації в тому полягає в тому, що перша:*

- а) може бути продана тільки одноразово;
- б) не має строку дії;
- в) є більш цінним папером, ніж облигація;
- г) продається на ринку цінних паперів.

Список рекомендованої літератури

Мельник В. М., Житар М. О. Банківська система України у функціонуванні фінансового ринку. *Проблеми економіки*. 2020. №1. С. 257–266.

Фінанси: навч. посібник / за заг. ред. І. С. Волохової. Харків: «ПромАрт», 2018. 262 с.

Фінанси: навч. посібник / А.С. Глущенко. Львів: «Магнолія 2006», 2014, 440 с.

Фінанси: навч. посібник / за заг. ред. І. В. Журавльової. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.

Фінанси: навч. посібник / І. В. Журавльова, О. В. Гаврильченко, О. П. Полтініна та ін.; за заг. ред. І. В. Журавльової. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.

Фінанси: навч. посібник / Л. В. Лисяк, С. В. Качула, Л. О. Міщенко, Д. А. Мішенк ; за ред. Л. В. Лисяк. Дніпро: ТОВ “Акцент ПП”, 2017. 298 с.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Фондовий ринок: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Кн. 1. Київ: Знання, 2015. 621 с.

Фондовий ринок: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Кн. 2. Київ: Знання, 2016. 686 с.

Словник термінів

Акція – цінний папір без визначеного строку обігу, що засвідчує пайову участь у статутному капіталі акціонерного товариства, дає право на участь в управлінні товариством, отримання частини прибутку у вигляді дивіденду, участь у розподілі майна при

ліквідації товариства. Акції бувають прості й привілейовані.

Грошова система – форма організації грошового обігу й емісії національних грошових знаків, що запроваджується державою. Держава визначає грошову одиницю, масштаб цін, види грошових знаків в обігу і порядок їх емісії, характер забезпечення грошей, форми безготівкового платіжного обігу, курси національної валюти щодо іноземних.

Грошовий обіг – рух грошей при виконанні ними своїх функцій за допомогою обігу готівки й безготівкових розрахунків.

Грошовий ринок – частина, структурний елемент національного ринку країни, де здійснюється купівля (продаж) грошей через купівлю-продаж боргових зобов'язань, інших цінних паперів.

Грошові кошти – гроші підприємства, які перебувають на його рахунках у банках, у касі підприємства й підзвітних осіб.

Грошові фонди – частина грошових коштів, яка має цільове спрямування.

Грошово-кредитна (монетарна) політика – комплекс дій та заходів держави у сфері грошового ринку, а також сукупність економічних методів, за допомогою яких здійснюється управління рухом кредитного капіталу.

Інструменти грошового ринку – інструменти, за допомогою яких здійснюють операції з грошовими активами. До них належать платіжні документи, депозитні вклади, фінансові кредити.

Інструменти фондового ринку – інструменти, за допомогою яких здійснюються операції на фондовому ринку. До них належать акції, облігації, ощадні сертифікати, опціони, ф'ючерсні, форвардні контракти та ін.

Фондова біржа – організований, регулярно функціонуючий ринок цінних паперів. Фондові біржі покликані: мобілізувати тимчасово вільні кошти підприємств і населення у вигляді продажу їм цінних паперів, сприяти переміщенню грошового капіталу між різними економічними суб'єктами.

Цінні папери – документи встановленої форми, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила, і власника. Цінні папери поділяють на пайові (акції та інвестиційні сертифікати), боргові (облігації, ощадні сертифікати, казначейські зобов'язання, векселі) та похідні

(опціони, форвардні контракти, свопи та ф'ючерси).

Питання для самоконтролю

Дайте визначення поняття «фінансовий ринок». У чому полягає його сутність, які функції й економічну роль.

Здійсніть структурування фінансового ринку за часовою ознакою та в інституціональному аспекті, за групами та видами фінансових активів.

Назвіть суб'єктів фінансового ринку з точки зору його сегментів.

Вкажіть елементи інфраструктури фінансового ринку.

Охарактеризуйте фінансові інструменти як об'єкти фінансового ринку. Наведіть їх класифікацію.

Розкрийте поняття «цінні папери як інструменти фінансового ринку». Важить їх ознаки, властивості, функції.

Визначте види цінних паперів. Емісійні й неемісійні цінні папери.

Розкрийте суть поняття ринок цінних паперів. Вкажіть функції, види, державне регулювання і саморегулювальний механізм.

Поясняйте, у чому полягають особливості діяльності саморегулювальних організацій, назвіть їх функції.

Охарактеризуйте статус і функції фондової біржи.

Які види фінансових послуг слід розрізняти?

Модуль 3. СВІТОВА ФІНАНСОВА СИСТЕМА

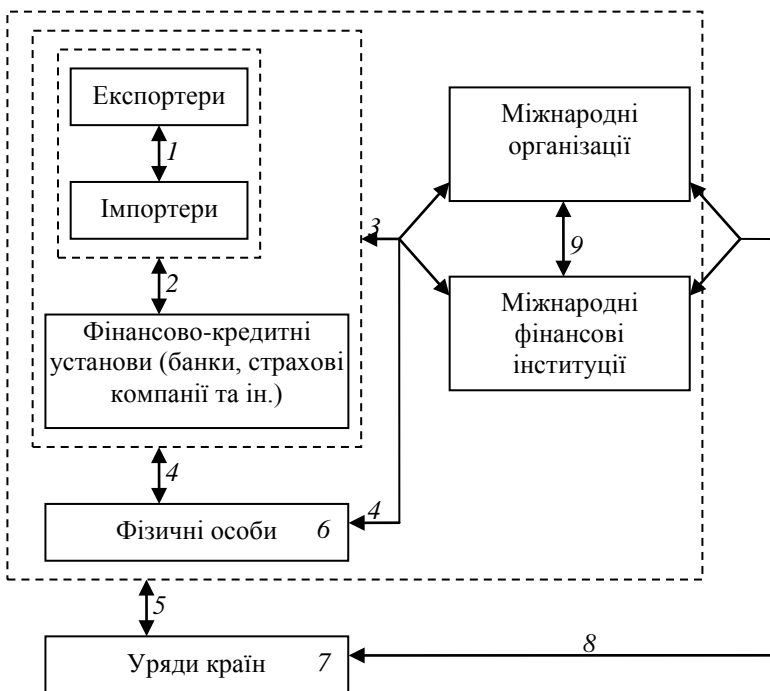
Тема 14. Міжнародні фінанси

П л а н

1. Економічна природа міжнародних фінансів.
2. Функції міжнародних фінансів.
3. Міжнародна фінансова політика і форми її реалізації.

Практичні завдання

35. *Проаналізуйте систему валютно-фінансових потоків міжнародних фінансів. Наведіть приклади реалізації напрямів міжнародних валютно-фінансових потоків.*

Напрями міжнародних валютно-фінансових потоків:

1) між експортерами й імпортерами з приводу платежів за товари і послуги, а також надання й погашення позик;

2) між експортерами й імпортерами, з одного боку, і фінансово-кредитними установами – з іншого, щодо отримання й погашення кредитів, відкриття й обслуговування валютних рахунків, страхування ризиків та ін.;

3) між усіма експортерами й імпортерами, фінансово-кредитними установами, з одного боку, і міжнародними фінансовими інституціями – з іншого, із приводу отримання кредитів, фінансової допомоги та ін.;

4) між фізичними особами, з одного боку, й експортерами, імпортерами, фінансово-кредитними установами – з іншого, щодо оплати праці, здійснення міжнародних переказів, сплати за товари й послуги, виконання договорів страхування;

5) між іноземною державою, з одного боку, та експортерами, імпортерами, фінансово-кредитними установами, міжнародними фінансовими інституціями, фізичними особами – з іншого, із приводу

сплати податків і виконання зобов'язань відповідно до правил державного регулювання міжнародних фінансових відносин;

б) між фізичними особами з приводу здійснення міжнародних банківських поштових і грошових переказів;

7) між урядами різних країн і міжнародними організаціями й фінансовими інституціями з приводу грошових внесків у ці організації, отримання кредитів, фінансової допомоги тощо;

8) між урядами різних країн із приводу надання й погашення кредитів, сплати контрибуцій та отримання репарацій;

9) між міжнародними організаціями й фінансовими інституціями.

Тестові завдання

1. *Вкажіть, яка функція міжнародних фінансів полягає в тому, що через механізм міжнародних фінансів здійснюється грошовий розподіл і перерозподіл світового продукту:*

- а) розподільча;
- б) контролююча;
- в) регулювальна;
- г) стабілізуюча.

2. *Об'єктом міжнародних фінансів визнається:*

- а) потоки грошових коштів і пов'язані з ними фінансові відносини на світовому ринку;
- б) фізичні й юридичні особи;
- в) уряди, міжнародні організації та фінансові інституції;
- г) банки та інші фінансово-кредитні установи.

3. *Потоки фінансових активів, обумовлені економічною діяльністю суб'єктів світового господарства, устанавлюють:*

- а) потоки грошових коштів і пов'язані з ними фінансові відносини на світовому ринку;
- б) міжнародні валютно-фінансові потоки;
- в) уряди, міжнародні організації та фінансові інституції;
- г) фізичні та юридичні особи.

4. *Міжурядова валютно-кредитна організація, яка ви-*

*конує функції регулювання, фінансування, нагляду та консуль-
тування держав-членів у сфері валютно-фінансових відносин,
має назву:*

- а) Міжнародний валютний фонд;
- б) Міжнародна фінансова корпорація;
- в) Багатостороннє агентство гарантії інвестицій;
- г) Міжнародна асоціація розвитку.

*5. Група Світового банку об'єднує окремі фінансові
установи:*

- а) Міжнародний банк реконструкції та розвитку; Між-
народну фінансову корпорацію; Міжнародну асоціацію розвит-
ку; Багатостороннє агентство гарантії інвестицій;
- б) Міжнародну фінансову корпорацію; Міжнародну асо-
ціацію розвитку; Багатостороннє агентство гарантії інвестицій.
- в) Міжнародний банк реконструкції та розвитку; Міжна-
родну фінансову корпорацію; Міжнародну асоціацію розвитку;
- г) Міжнародну фінансову корпорацію; Міжнародну асо-
ціацію розвитку.

*6. Економічні відносини, які виникають між кредито-
рами і позичальниками різних країн із приводу надання, викори-
стання та погашення позики, мають назву:*

- а) потоки грошових коштів і пов'язані з ними фінансові
відносини на світовому ринку;
- б) міжнародний кредит;
- в) міжнародний лізинг;
- г) фінансові відносини.

7. Вкажіть суб'єкти міжнародного кредиту:

- а) корпорації, комерційні банки, кредитні організації, не-
фінансові заклади, держави та державні органи, а також регіона-
льні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;
- б) нефінансові заклади, держави й державні органи, а
також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фі-
нансові інститути;

в) регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

г) комерційні банки, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути.

8. *Із точки зору тривалості залучення коштів і характеру їх використання структура міжнародного ринку цінних паперів розглядається в таких аспектах:*

а) міжнародний ринок боргових цінних паперів та міжнародний ринок титулів (прав) власності;

б) ринок суверенних боргів і ринок приватних боргів;

в) міжнародний валютний ринок;

г) міжнародний ринок кредитних ресурсів.

9. *Відповідно до видів фінансових активів елементами, що включаються до міжнародного фінансового ринку, є:*

а) міжнародний валютний ринок; міжнародний ринок кредитних ресурсів; міжнародний ринок цінних паперів.

б) ринок суверенних боргів і ринок приватних боргів;

в) міжнародний валютний ринок;

г) міжнародний ринок кредитних ресурсів.

10. *Структура міжнародного ринку цінних паперів залежно від типу емітента розглядається як:*

а) міжнародний ринок боргових цінних паперів і міжнародний ринок титулів (прав) власності;

б) ринок суверенних боргів і ринок приватних боргів;

в) міжнародний валютний ринок;

г) міжнародний ринок кредитних ресурсів.

Список рекомендованої літератури

Багус Ф. Трагедия евро : пер с англ. Киев : Ника-Центр, 2020. 224 с.

Міжнародні фінанси: навч. посібник / за ред. Ю. Г. Козака. 5-ге вид. перероб. та допов. Київ – Катовіце: Центр учб. літ., 2014. 348 с.

Нечипорук Л. В. Фінансовий бізнес-консалтинг в умо-

вах інтернаціоналізації фінансової сфери // *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph* / edited by authors. 2nd ed. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2019. 528 p. (p. 296-312)

Світові офшорні центри: навч. посібник / М. І. Карлін. Київ: Кондор, 2015. 421 с.

Фінанси: навч. посібник / за заг. ред. І. С. Волохової. Харків: «ПромАрт», 2018. 262 с.

Фінанси: навч. посібник / за заг. ред. І. В. Журавльової. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.

Фінанси: навч. посібник / Л. В. Лисяк, С. В. Качула, Л. О. Міщенко, Д. А. Міщенко; за ред. Л. В. Лисяк. Дніпро: ТОВ “Акцент ПП”, 2017. 298 с.

Якушик І. Д., Савчук В. І., Савчук Н. В. Міжнародні фінанси: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: ХНЕУ, 2014. 547 с.

Словник термінів

Міжнародний кредит – це економічні відносини, які виникають між кредиторами і позичальниками різних країн із приводу надання, використання й погашення позики.

Міжнародний ринок кредитних ресурсів – це специфічна сфера руху коштів між країнами.

Міжнародний ринок цінних паперів – це система економічних відносин з приводу переміщення фінансових зобов’язань та інструментів у вигляді цінних паперів за межі країни шляхом їх купівлі-продажу.

Міжнародний фінансовий ринок – це система економічних відносин, що забезпечує акумуляцію й перерозподіл міжнародних фінансових потоків. Міжнародний фінансовий ринок виступає механізмом купівлі-продажу фінансових активів і відповідного задоволення попиту й пропозиції суб’єктів міжнародних економічних відносин на грошовий капітал.

Міжнародні фінанси – це сукупність економічних відносин, опосередкованих рухом валютно-фінансових потоків, що виникають у зв’язку з перерозподілом фінансових ресурсів і капіталу в системі світового господарства.

Запитання для самоконтролю

Розкрийте економічну й інституціональну сутність міжнародних фінансів.

Охарактеризуйте суб'єктів і об'єкти міжнародних фінансів.

Розгляньте функції міжнародних фінансів.

Установіть об'єктивні закономірності й суб'єктивні чинники розподільчої функції міжнародних фінансів.

Вкажіть форми прояву контрольної функції міжнародних фінансів.

Визначте сфери міжнародних фінансів.

Назвіть форми реалізації міжнародної фінансової політики.

З'ясуйте, від чого залежить довгострокова і поточна фінансова політика.

Які зміни відбулися в міжнародному фінансовому середовищі у наслідок міжнародної фінансової кризи 2008 року?

Як на Україну вплинула міжнародна фінансова криза 2008 року?

Тема 15.1. Фінансова глобалізація

П л а н

1. Фінансова глобалізація, її сутність і ознаки.
2. Форми прояву фінансової глобалізації.
3. Тенденції й закономірності розвитку глобального фінансового сектору.

Практичне завдання

34. Зробіть SWOT-аналіз ситуації, врахуйте те, що фінансова глобалізація має як позитивні, так і негативні наслідки (див. табл. для SWOT-аналізу).

Табл.

	Позитивний вплив	Негативний вплив
Внутрішнє середовище (чинники, що підконтрольні суб'єкту)	Визначити сильні риси (чинники)	Визначити слабкі риси (чинники)
Зовнішнє середовище (чинники, що не підконтрольні суб'єкту)	Визначити можливості (чинники – сприяння)	Визначити загрози (чинники – перешкоди)

Ситуація для аналізу:
у разі потреби в зовнішньому фінансуванні держава може залучити позику МВФ.

Запитання для самоконтролю

Які форми прояву має інтернаціоналізація фінансової сфери?

Визначте ознаки глобалізації фінансового ринку.

Які форми прояву має фінансова глобалізація?

Визначте передумови фінансової нестабільності в умовах фінансової глобалізації.

Які питання є актуальними в контексті фінансового бізнес-консалтингу щодо фінансової нестабільності?

В яких формах здійснюється експорт капіталу?

Тема 15.2. Вплив фінансової глобалізації на національні фінансові системи

П л а н

1. Чинники впливу фінансової глобалізації на національні фінансові системи.

2. Міжнародні валютно-фінансові потоки, їх напрями. Система класифікації міжнародних валютно-фінансових потоків.

3. Фінансові операції як основа міжнародних валютно-фінансових потоків. Види та головні канали фінансових операцій.

Практичне завдання

35. *Напишіть есе на тему: «Кредитні взаємовідносини України та Міжнародного валютного фонду»* (<https://mof.gov.ua/uk/specialnij-standart-poshirennja-danij-mvf-sspd-mvf-statistika-za-gfsm>) Звіти технічних місій МВФ (https://mof.gov.ua/uk/imf_technical_mission_reports-386).

Тестові завдання

1. *Визначте, який з напрямів є зайвим для характеристики інтернаціоналізації фінансової сфери на сучасному етапі фінансової глобалізації:*

- а) інтернаціоналізація фінансових послуг;
- б) посилення ролі центральних банків;
- в) посилення потоків боргових обов'язків, головними індикаторами яких є рівні процентних ставок і валютні курси;
- г) інтернаціоналізація фінансових послуг з проникненням в економіку країн, що розвиваються, іноземних банків та інших фінансових установ.

2. *Вкажіть, яка з властивостей є зайвою для глобального фінансового ринку:*

- а) міжнародні масштаби укладання угод і, відповідно, транскордонне перетікання капіталу;
- б) діяльність транснаціональних банків, глобальних транснаціональних корпорацій як суб'єктів ринку;
- в) поширення національних масштабів здійснення угод;
- г) безперервність процесів інвестування, кредитування, торгівлі валютою й цінними паперами; використання глобальних електронних мереж.

3. *Знецінення курсу національної валюти у формі зниження її курсу (ціни) відносно іноземних валют, міжнародних*

розрахункових грошових одиниць (раніше – золота) називається

- а) ревальвацією;
- б) валютною інтервенцією;
- в) девальвацією;
- г) політикою валютних обмежень.

4. Вкажіть, як змінюється регулююча роль держави в економіці в умовах фінансової глобалізації?

- а) збільшується;
- б) зменшується;
- в) залишається без змін;
- г) нівелюється.

5. Переважаюча частина (80–90 %) глобальних кредитів вкладається:

- а) у промисловість;
- б) в сільське господарство;
- в) у цінні папери;
- г) у захист навколишнього середовища.

6. В умовах фінансової глобалізації фінансова безпека є складовою:

- 1) військової безпеки;
- 2) геополітичної безпеки;
- 3) науково-технологічної безпеки;
- 4) економічної безпеки.

7. Вкажіть мету фінансової безпеки в умовах фінансової глобалізації:

- а) захист національних інтересів у всіх сферах життєдіяльності;
- б) визначення пріоритетів банківської та страхової сфер діяльності;
- в) забезпечення і постійне підтримування необхідного стану фінансово-кредитної сфери;
- г) визначення і затвердження на державному рівні

можливого моменту виникнення фінансової кризи.

8. *Стан, за якого реалізується можливість країни чи групи країн забезпечувати свої короткострокові зовнішні зобов'язання допустимими фінансовими засобами, має назву:*

- а) конвертованість валюти;
- б) валютний ринок;
- в) міжнародна ліквідність;
- г) міжнародна фінансова стійкість.

9. *Вкажіть, що означає «валютна інтервенція»:*

а) виключне право держави на операції з іноземною валютою;

б) порушення правил здійснення валютних операцій, спекуляцію валютними цінностями;

в) безперервність процесів інвестування, кредитування, торгівлі валютою та цінними паперами; використання глобальних електронних мереж;

г) пряме втручання держави в операції на валютному ринку шляхом продажу або купівлі іноземної валюти з метою підвищення або зниження курсу національної чи іноземної валюти.

10. *Оберіть трактування конвертованої валюти:*

а) валюта, яка має постійний офіційний курс;

б) валюта, яка вільно обмінюється на гроші інших країн;

в) валюта, яка діє на території групи країн;

г) грошова одиниця, яку можна обміняти на іноземну валюту при виїзді за кордон.

Список рекомендованої літератури

Дмитренко Т. Л. Особливості регулювання операцій із віртуальними активами щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Фінанси України*. 2020. № 3. С. 112–126.

Єфименко Т. І. Актуальні проблеми трансформації фінансово-економічних теорій в умовах глобальних змін. *Фінан-*

сова глобалізація і євроінтеграція / за ред. О. Г. Білоруса, Т. І. Єфіменко; ДННУ “Акад. фін. упр.”. Київ, 2015. С. 13–29.

Міжнародні фінанси: навч. посібник / за ред. Ю. Г. Козака. 5-те вид. перероб. та допов. Київ – Катовіце: Центр учб. літ., 2014. 348 с.

Нечипорук Л. В. Посилення загроз фінансовій безпеці держави в умовах фінансової глобалізації. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 281–298.

Нечипорук Л. В. Фінансовий бізнес-консалтинг в умовах інтернаціоналізації фінансової сфери. *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph / edited by authors*. 2nd ed. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2019. 528 p. (p. 296-312).

Онищенко С. В. Фінансова глобалізація як чинник впливу на бюджетну безпеку держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 12, частина 2. С. 50–55.

Податкові системи зарубіжних країн: навч. посібник / М. І. Карлін. Київ: Кондор, 2018. 366 с.

Світові офшорні центри: навч. посіб. / М. І. Карлін. Київ: Кондор, 2015. 421 с.

Фінанси: навч. посібник / Л. В. Лисяк, С. В. Качула, Л. О. Міщенко, Д. А. Міщенко; за ред. Л. В. Лисяк. Дніпро: ТОВ “Акцент ПП”, 2017. 298 с.

Фінанси: навч. посібник: в 2-х ч. / ред. В. Г. Баранової. Одеса: Атлант, 2015. Ч.2. 309 с.

Фінанси: навч. посібник: у 2-х ч. / ред. В. Г. Баранової. Одеса: Атлант, 2015. Ч.1. 344 с.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Якушик І. Д., Савчук В. І., Савчук Н. В. Міжнародні фінанси: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: КНЕУ, 2014. 547 с.

Словник термінів

Міжнародна фінансова політика – це сукупність

заходів і дій держави у галузі міжнародних фінансів.

Міжнародний валютний ринок – це система економічних й організаційних відносин із приводу купівлі-продажу іноземних валют і платіжних документів у іноземній валюті.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – це міжурядова валютно-кредитна організація, яка виконує функції регулювання, фінансування, нагляду й консультування держав-членів у сфері валютно-фінансових відносин.

Міжнародний кредит – це економічні відносини, що виникають між кредиторами і позичальниками різних країн з приводу надання, використання й погашення позики.

Міжнародний ринок кредитних ресурсів – це специфічна сфера руху коштів між країнами.

Міжнародний ринок цінних паперів – це ринок, на якому здійснюється переміщення фінансових зобов'язань та інструментів у вигляді цінних паперів за межі країни шляхом купівлі продажу з метою отримання прибутку.

Міжнародний фінансовий ринок – це система економічних відносин, що забезпечує акумуляцію й перерозподіл міжнародних фінансових потоків. Міжнародний фінансовий ринок виступає механізмом купівлі-продажу фінансових активів і відповідного задоволення попиту та пропозиції суб'єктів міжнародних економічних відносин на грошовий капітал.

Міжнародні фінанси – це сукупність економічних відносин, опосередкованих рухом валютно-фінансових потоків, що виникають у зв'язку з перерозподілом фінансових ресурсів і капіталу у системі світового господарства.

Запитання для самоконтролю

Чи впливає фінансова глобалізація на національні фінансові системи?

Розкрийте суть поняття «міжнародні валютно-фінансові потоки», вкажіть їх напрями.

Означте систему класифікації міжнародних валютно-фінансових потоків.

Визначте види і головні канали фінансових операцій.

Охарактеризуйте діяльність Міжнародного валютного фонду (МВФ). Які види кредитів він надає?

Дайте визначення міжнародних валютно-фінансових потоків. В яких напрямках вони «рухаються»?

Охарактеризуйте сутність фінансових операцій як основи міжнародних валютно-фінансових потоків.

Дайте визначення поняття «фінансова глобалізація» як чинника впливу на бюджетну безпеку держави.

Тема 16. Міжнародні фінансові ринки

П л а н

1. Міжнародний фінансовий ринок, його характерні риси та функції.
2. Міжнародний валютний ринок.
3. Міжнародний ринок кредитних ресурсів і міжнародний кредит.
4. Міжнародний ринок цінних паперів та його структура.

Практичне завдання

36. На основі статистичної інформації щодо функціонування реального сектору економіки, державних фінансів, грошового ринку, стану платіжного балансу України та динаміки обмінного курсу за останні 5 років (<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external>) ідентифікуйте вплив глобалізації на розвиток фінансових ринків (<https://bank.gov.ua/ua/markets>).

Тестові завдання

1. Які можна виокремити суб'єкт міжнародного кредиту?
 - а) комерційні банки, а також регіональні міжнародні бан-

ки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

б) нефінансові заклади, держави й державні органи, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

в) регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

г) корпорації, комерційні банки, кредитні організації, нефінансові заклади, держави й державні органи, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути.

2. Оберіть, яка риса є зайвою при характеристиці міжнародного фінансового ринку:

а) значний обсяг фінансових ресурсів та операцій;

б) глобальність (відсутність територіальних обмежень);

в) широкий діапазон фінансових інструментів та високий рівень використання інформаційних технологій;

г) унеможливлення світових фінансових криз.

3. Можливість для нерезидентів вільно обмінювати зароблену в даній країні валюту на будь-яку іноземну та здійснювати перекази цієї валюти за кордон характеризує один з видів конвертованості, а саме:

а) повну;

б) часткову;

в) зовнішню;

г) обмежену.

4. Поток іноземних валют або будь-яких інших фінансових активів, зумовлені економічною діяльністю суб'єктів світового господарства, визначають

а) потоки грошових коштів і пов'язані з ними фінансові відносини на світовому ринку;

б) фізичні та юридичні особи;

в) уряди, міжнародні організації та фінансові інституції;

г) міжнародні валютно-фінансові потоки.

5. За формою фінансових ресурсів виокремлюють такі складові фінансового ринку, як:

а) ринок грошей і ринок капіталів;

- б) ринок грошей і ринок економічних ресурсів;
- в) ринок капіталів і ринок економічних ресурсів;
- г) ринок акцій та ринок облігацій.

6. *Вкажіть, як впливає зниження ціни долара в іноземних валютах на величину експорту та імпорту США?*

- а) експорт та імпорт зростуть;
- б) експорт зросте, а імпорт знизиться;
- в) експорт та імпорт знизяться;
- г) експорт знизиться, а імпорт зросте.

7. *Оберіть рису, яка є зайвою при характеристиці основних економічних функцій валютного курсу?*

- а) подолання національної обмеженості валют окремих країн;
- б) зіставлення умов і результатів виробництва різних країн;
- в) порівняння національних цін на товари та послуги зі світовими;
- г) співвідношення купівельної спроможності національних валют.

8. *До структури міжнародного ринку цінних паперів щодо тривалості залучення коштів та характеру їх використання входять:*

- а) міжнародний ринок боргових цінних паперів і міжнародний ринок титулів (прав) власності;
- б) міжнародний ринок боргових цінних паперів і ринок суверенних боргів;
- в) міжнародний ринок титулів (прав) власності і ринок суверенних боргів;
- г) ринок суверенних боргів.

Список рекомендованої літератури

Боринець С.Я. Міжнародні фінанси: підручник / С. Я. Боринець. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2016. 494 с.

Домрачев В. М. Міжнародні банківські розрахунки: навч. посібник. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2015. 90 с.

Д'якова І. І. Міжнародні фінанси / І. І. Д'якова, Ф. О. Журава, М. І. Макаренко. Київ: КНЕУ, 2013. 548 с.

Князь С. В. Міжнародні фінанси. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 364 с.

Міжнародні стандарти банківської справи: навч. посібник / С. А. Шелудько. Київ: Кондор, 2020. 260 с.

Нечипорук Л. В. Посилення загроз фінансовій безпеці держави в умовах фінансової глобалізації. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 281–296.

Нечипорук Л. В. Фінансовий бізнес-консалтинг в умовах інтернаціоналізації фінансової сфери. *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph / edited by authors*. 2nd ed. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2019. 528 p. (p. 296-312)

Регуляторний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів: монографія / за заг. С. В. Онишко. Ірпінь : Видавництво Нац. ун-ту ДПС України, 2016. 452 с. DOI: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/790/1/650_IR.PDF

Туболець І. І., Ткаліч О.В. Глобалізація міжнародних фінансових ринків. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2019. № 1 (19). С. 133–141.

Якушик І. Д., Савчук В. І., Савчук Н. В. Міжнародні фінанси: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: КНЕУ, 2014. 547 с.

Словник термінів

Міжнародна організація – це об'єднання суверенних держав, створене на основі міжнародного договору і статуту для виконання певних функцій, що має систему діючих органів, володіє міжнародною правосуб'єктністю і засноване відповідно до міжнародного права. Міжнародними організаціями є ООН, ЄС, Рада Європи.

Міжнародна фінансова інституція – це інститут бага-

тосторонніх фінансових міжнародних відносин, що у своїй діяльності виходить за межі окремої країни і має постійну структуру органів наднаціонального регулювання. До складу міжнародних фінансових інституцій належать: глобальні й регіональні інституції.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) – фінансово-кредитна установа з групи Світового Банку, спеціалізується на наданні довгострокових кредитів державним програмам урядів і центральних банків країн-членів.

Міжнародний валютний ринок – це система економічних відносин, пов’язаних з операціями купівлі-продажу іноземних валют, платіжних документів і розміщення тимчасово вільних валютних коштів.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – це наднаціональна валютно-кредитна організація, представницька установа Організації Об’єднаних Націй з 1947 р. Сприяє стабілізації національних валют країн-членів Фонду, підтриманню рівноваги платіжних балансів і покриттю їх дефіциту, наданню консультативної допомоги із фінансових та валютних питань.

Міжнародний ринок кредитних ресурсів – це специфічна сфера руху коштів між країнами.

Міжнародний ринок цінних паперів – це система економічних відносин із приводу переміщення фінансових зобов’язань та інструментів у вигляді цінних паперів за межі країни шляхом їх купівлі-продажу.

Міжнародний фінансовий ринок – це система економічних відносин, що забезпечує акумуляцію й перерозподіл міжнародних фінансових потоків. Міжнародний фінансовий ринок виступає механізмом купівлі-продажу фінансових активів і відповідного задоволення попиту й пропозиції суб’єктів міжнародних економічних відносин на грошовий капітал.

Запитання для самоконтролю

Дайте визначення поняття «валюта» та її видів.
Означте валютний курс, його класифікацію.

Визначте валютні операції.

Розкрийте депозитно-кредитних і конверсійних валютних операцій.

Вкажіть суть касових і строкових валютних операцій.

Охарактеризуйте міжнародний ринок кредитних ресурсів і міжнародний кредит.

Розкрийте поняття «суб'єкти та види міжнародного кредиту».

Дайте визначення поняття «міжнародний ринок цінних паперів» та назвіть його структуру.

Охарактеризуйте міжнародні ринки боргових цінних паперів і титулів власності.

Що означає поняття «міжнародні ринки суверенних і приватних боргів».

Розкрийте особливості функціонування євrorинку.

Тема 17. Фінансова безпека держави в умовах фінансової глобалізації

П л а н

1. Сутність фінансової безпеки держави.
2. Першочергові національні інтереси та основні загрози у сфері забезпечення фінансової безпеки.
3. Складові фінансової безпеки.
4. Залежність фінансової безпеки держави від інтеграційних і глобалізаційних процесів у світовій економіці.

Практичне завдання

37. *На основі статистичної інформації щодо функціо-*

нування реального сектору економіки, державних фінансів, грошового ринку, стану платіжного балансу України й динаміки обмінного курсу за останні 5 років (<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external>) ідентифікуйте ризики й загрози фінансовій безпеці держави й обґрунтуйте механізми їх подолання.

Тестові завдання

1. *Складовими фінансової безпеки визначаються:*

- а) бюджетна, інвестиційна, продовольча, грошово-кредитна;
- б) фінансова безпека банківського й небанківського секторів;
- в) боргова, бюджетна, валютна, грошово-кредитна, банківська, безпека небанківського фінансового сектору;
- г) боргова, бюджетна, валютна, податкова, виробнича, продовольча.

2. *Вкажіть, за яких умов утворюється дефіцит державного бюджету:*

- а) коли сума активів держави перевищує розміри його зобов'язань;
- б) коли сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень;
- в) коли витрати держави скорочуються;
- г) коли сума податкових надходжень скорочується.

3. *Державний борг визначається як:*

- а) сума попередніх державних витрат;
- б) сума попередніх бюджетних дефіцитів;
- в) сума попередніх бюджетних дефіцитів за вирахованням бюджетних надлишків;
- г) сума попередніх витрат на оборону.

4. *Відповідно до видів фінансових активів елементами, які включають до міжнародного фінансового ринку, є:*

- а) міжнародний валютний ринок; міжнародний ринок

кредитних ресурсів; міжнародний ринок цінних паперів.

- б) ринок суверенних боргів та ринок приватних боргів;
- в) міжнародний валютний ринок;
- г) міжнародний ринок кредитних ресурсів.

5. Назвіть умови, за яких може утворитися дефіцит державного бюджету:

- а) сума активів держави перевищує розміри його зобов'язань;
- б) сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень;
- в) витрати держави скорочуються;
- г) сума податкових надходжень скорочується;

6. Вкажіть, як визначається стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів й ефективності використання бюджетних коштів:

- а) бюджетна безпека;
- б) грошово-кредитна безпека;
- в) валютна безпека;
- г) боргова безпека;

7. Що визначає стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів й ефективності використання бюджетних коштів?

- а) бюджетну безпеку;
- б) грошово-кредитну безпеку;
- в) валютну безпеку;
- г) боргову безпеку.

8. Становище грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів і таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення, визначає:

- а) бюджетну безпеку;

- б) грошово-кредитну безпеку;
- в) валютну безпеку;
- г) боргову безпеку.

9. *Стан курсоутворення, що створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу у країну іноземних інвестицій, визначає:*

- а) бюджетна безпека;
- б) грошово-кредитна безпека;
- в) валютна безпека;
- г) боргова безпека;

10. *Рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень й оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи, визначає:*

- а) бюджетну безпеку;
- б) грошово-кредитну безпеку;
- в) валютну безпеку;
- г) боргову безпеку.

Список рекомендованої літератури

Власюк О. С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації: монографія. Київ, 2014. 432 с.

Сфименко Т. І. Фіскальна та монетарна безпека національної економіки. Київ, 2016. 496 с.

Козюк В. В. Надмірний нагромадження валютних резервів: удар політичних режимів та незалежності центральних діячів. *Фінанси України*. 2020. № 4. С. 27–51.

Карлін М. І. Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки держави: навч. посібник. Київ: Кондор, 2020. 416 с.

Концепція фінансової безпеки України (проект). URL:

www.ufin.com.ua/koncepcia/008.doc

Луцик-Дубова Т. О. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22(2). С. 277–283.

Горбач Л. М., Плотніков О. В. Міжнародні фінанси: підручник. Київ: Кондор, 2019. 528 с.

Нечипорук Л. В. Посилення загроз фінансовій безпеці держави в умовах фінансової глобалізації. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 281–298.

Смоквіна Г. А. Фінансова безпека як стратегічна складова економічної безпеки України. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 3. С. 30-36.

Сухоруков А. І. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. А. С. Сухорукова. Київ, 2010. 685 с.

Фінанси: навч. посібник / за заг. ред. І. С. Волохової. Харків: ПромАрт, 2018. 262 с.

Фінанси: навч. посібник / Л. В. Лисяк, С. В. Качула, Л. О. Міщенко, Д. А. Міщенко; за ред. Л. В. Лисяк. Дніпро: ТОВ “Акцент ПП”, 2017. 298 с.

Фінанси: підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 720 с.

Словник термінів

Банківська глобалізація – це процес розширення сфери діяльності ТНБ за межі національних кордонів, що супроводжується створенням мережі зарубіжних філій, з одного боку, і зростанням числа іноземних банків – з іншого.

Глобалізація фінансових ринків – процес стирання кордонів між національними ринками, інтеграції фінансових інструментів, учасників ринку, органів регулювання, механізмів торгівлі цінними паперами, стандартизації правил тощо.

Фінансова безпека держави – це специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою й суб'єктами соціально-економічних відносин щодо забезпечення оптимального стану фінансової системи держави й захисту її

національних інтересів в умовах функціонування глобальної фінансової системи.

Фінансова глобалізація – вільний та ефективний рух капіталів між країнами й регіонами, функціонування глобального ринку, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, реалізація глобальних фінансових стратегій ТНК і транснаціональних банків.

Запитання для самоконтролю

Визначте поняття «фінансова безпека держави».

Розкрийте суть поняття «фінансова безпека» як найважливішої складової економічної безпеки держави. Вкажіть першочергові національні інтереси у сфері забезпечення фінансової безпеки.

Назвіть основні загрози у сфері забезпечення фінансової безпеки.

Перерахуйте внутрішні й зовнішні чинники фінансової безпеки держави.

Охарактеризуйте складові фінансової безпеки.

Розкрийте зміст поняття «бюджетна безпека держави», вкажіть розміри бюджетного дефіциту, його обмеження.

Означте зміст поняття «грошово-кредитна безпека».

Визначте поняття «валютна безпека». Стійкість національної валюти, її курс і конвертованість.

Дайте дефініцію поняття «боргова безпека». Яке співвідношення державного боргу й основних макроекономічних показників.

Розкрийте поняття «фінансова спроможність держави з обслуговування державного боргу». Дефолт.

Що таке безпека страхового та фондового ринків?

Означте вплив інтеграційних і глобалізаційних процесів у світовій економіці на фінансову безпеку держави.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни передбачає проведення поточного й підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Видами *поточного контролю* знань студентів є:

– контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, виконання тестових завдань, вирішення практичних завдань або задач, підготовка і захист реферату за ініціативи студента, контрольна робота. За результатами практичних занять із кожного з трьох модулів розраховується

середньоарифметична кількість балів (максимальна оцінка – 10 балів), що включається до підсумкової оцінки знань;

– контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на колоквіумах. Проводяться два колоквіуми. Максимальна оцінка з кожного колоквіуму становить 30 балів.

Протягом семестру студенти виконують завдання для самостійної роботи (підготовка усної доповіді, презентації, есе, реферату тощо). Максимальна кількість балів за самостійну роботу – 10.

Формою *підсумкового контролю* знань студентів з дисципліни є залік, що виставляється на основі результатів поточного контролю й виконання завдань самостійної роботи. Мінімальна кількість балів, за якої студент отримує залік, становить 60 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів

Поточний контроль					Самостійна робота студентів	Разом
Практичні заняття			Колоквіуми			
Модуль № 1	Модуль № 2	Модуль № 3	Колоквіум № 1	Колоквіум № 2		
max 10	max 10	max 10	max 30	max 30	max 10	max 100

Критерії оцінювання результатів навчання

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 10	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, але можливі окремі несуттєві недоліки
	8	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки
	5	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу
Колоквіум	Max 30	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з тем, можливі окремі

		несуттєві недоліки
	25	Результати опрацювання матеріалу високі, але є незначна кількість несуттєвих помилок
	20	Добре засвоєння матеріалу з тем, але наявні окремі помилки
	18	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок
	15	Мінімальні результати, достатні для отримання позитивної оцінки
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу
Самостійна робота	Max 10	Глибоке знання проблем, пов'язаних із темою дослідження; вільне володіння матеріалом; вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні та практичні висновки.
	9	У роботі розкрито основні положення теми, але є деякі неточності у викладанні матеріалу; теоретичні поняття недостатньо підкріплені фактичними даними. Студент дуже добре володіє матеріалом
	8	Основні положення теми розкрито, але деякі питання висвітлено неповно. Студент добре володіє матеріалом, але відсутня творчість у дослідженні
	7	Основні теоретичні питання висвітлено поверхнево, висновки не віддзеркалюють основного змісту роботи або не мають самостійного характеру. Студент посередньо володіє матеріалом дослідження
	6	Основні положення теми висвітлено поверхнево, теоретичні положення не підкріплені фактичним матеріалом; немає висновків або висновки не мають самостійного характеру.

		Студент слабо володіє матеріалом роботи
	Min 0	Основні положення теми висвітлено поверхнево, з великою кількістю помилок; немає висновків; студент не володіє матеріалом роботи

Шкала підсумкової оцінки знань студентів

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НЮАУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	Зараховано	90 – 100

В	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
С	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок	Зараховано	75 – 79
Д	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
Е	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	Зараховано	60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати		35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс	Не зараховано	0 – 34

ЗАПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Фінанси як історична категорія. Історичні передумови виникнення і розвитку фінансів.
2. Фінанси як економічна, грошова, розподільча і ресурсотворююча категорія.
3. Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин, їх класифікація.
4. Функції фінансів, їх взаємозв’язок.
5. Специфіка фінансових категорій. Базові фінансові категорії.

6. Історичні передумови виникнення фінансової науки та її роль у суспільстві.
7. Становлення і розвиток класичного й неокласичного напрямів фінансової науки.
8. Становлення, розвиток і еволюція кейнсіанської економічної та фінансової теорій.
9. Кейнсіансько-неокласичний синтез. Монетаризм.
10. Предмет фінансової науки. Макро- і мікрорівень у фінансах.
11. Методологія фінансової науки.
12. Типологія й основні принципи побудови фінансової системи.
13. Фінансова система: внутрішня й організаційна будова.
14. Необхідність і зміст фінансової політики.
15. Основні завдання фінансової політики в Україні: стратегічні і тактичні, їх взаємоузгодження в часі і просторі.
16. Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин.
17. Внутрішні й зовнішні фінансові відносини домогосподарств.
18. Джерела і форми доходів домогосподарств.
19. Витрати бюджету домогосподарств, їх класифікація.
20. Фінансові ресурси домогосподарств і їх використання.
21. Сутність і значення фінансів підприємств: об'єкт, суб'єкт, роль у фінансовій системі держави.
22. Методи й принципи організації фінансів суб'єктів господарювання.
23. Грошові фонди підприємства.
24. Поняття доходів, витрат та прибутку підприємства.
25. Порядок формування фінансових результатів підприємства.
26. Економічна й організаційно-правова сутність податків, їх значення і характерні особливості.
27. Податкова система держави, її елементи та принципи.
28. Платники, об'єкти, ставки й пільги основних прямих і непрямих податків.

29. Особливості сплати зборів на державне пенсійне і загальнообов'язкове соціальне страхування.
30. Зміст і склад державних фінансів.
31. Бюджетна система України: сутність і склад.
32. Сутність місцевих фінансів, їх сфери, суб'єкти й об'єкти.
33. Місцевий бюджет як фінансовий документ і система економічних відносин.
34. Державний кредит як фінансова категорія, його економічна сутність, призначення, роль.
35. Держава як позичальник, кредитор і гарант.
36. Класифікація державних позик.
37. Держава як кредитор. Внутрішнє й зовнішнє кредитування.
38. Державний борг, причини його виникнення і зростання.
39. Управління державним боргом і його методи.
40. Державні цільові фонди. Принципи діяльності державних цільових фондів.
41. Сутність і суспільне призначення соціального страхування.
42. Система фондів соціального страхування й управління ними.
43. Солідарна, накопичувальна і змішана пенсійні системи, їх переваги і недоліки.
44. Пенсійне страхування і його організація.
45. Недержавні пенсійні фонди, їх види.
46. Корпоративні, професійні та відкриті недержавні пенсійні фонди, відмінності між ними. Обмеження щодо напрямів інвестування пенсійних активів фондів.
47. Функції та принципи страхування.
48. Характеристика суб'єктів страхування: страховик, страхувальник, застрахований, вигодонабувач.
49. Види страхування та їх характеристика.
50. Засади добровільного й обов'язкового страхування.
51. Сутність страхового ринку.
52. Учасники страхового ринку. Організаційні форми

створення страхових компаній.

53. Посередницька діяльність на страховому ринку: страхові брокери і страхові агенти.

54. Функції та завдання фінансового ринку в економіці.

55. Структура фінансового ринку за часовою ознакою: грошовий ринок і ринок капіталів.

56. Сегментація фінансового ринку за групами та видами фінансових активів.

57. Цінні папери: сутність, ознаки і властивості.

58. Класифікація цінних паперів.

59. Ринок фінансових послуг як складова фінансового ринку.

60. Ринок цінних паперів: сутність, функції та структура.

61. Фондова біржа: правовий статус, порядок створення та функціонування.

62. Функції фондової біржі. Роль фондових бірж в економічній системі країн та світу. Особливості діяльності провідних фондових бірж світу.

63. Ринок фінансових послуг і його роль у функціонуванні економічної системи.

64. Поняття «фінансова послуга». Суб'єкти ринку фінансових послуг.

65. Державне регулювання фінансового ринку і ринку фінансових послуг.

66. Економічна природа та функції міжнародних фінансів.

67. Міжнародна фінансова політика і форми її реалізації.

68. Фінансова глобалізація.

69. Міжнародна система перерозподілу фінансових ресурсів.

70. Міжнародні фінансові організації. Міжнародний валютний фонд.

71. Міжнародний фінансовий ринок, його характеристики і функції.

72. Міжнародний валютний ринок.

73. Валюта та її види. Валютний курс, його класифікація.

74. Міжнародний ринок кредитних ресурсів і міжнарод-

дний кредит.

75. Суб'єкти та види міжнародного кредиту.

76. Міжнародний ринок цінних паперів та його структура.

77. Фінансова безпека держави в умовах фінансової глобалізації

78. Основні загрози у сфері забезпечення фінансової безпеки. Внутрішні й зовнішні чинники фінансової безпеки держави.

79. Складові фінансової безпеки.

80. Залежність фінансової безпеки держави від інтеграційних і глобалізаційних процесів у світовій економіці.

ЗМІСТ

Загальні поради до вивчення навчальної дисципліни і підготовки до практичних занять.....	3
Плани практичних занять. Завдання для самостійної роботи.....	5
Критерії оцінювання рівня підготовки студентів.....	108
Запитання до заліку.....	112

Навчальне видання

Електронне видання

Нечипорук Л. В.

ФІНАНСОВА СИСТЕМА

117

навчально-методичний посібник

для студентів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-економіка»
фінансово-правового факультету
Статус дисципліни – обов'язкова
Рік набору – 2018, 2019

Відповідальна за випуск *Л. С. Шевченко*

Редактор *Л. В. Русанова*

Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*